

Aen alle vrinden van Timotheüs.

Het is van overlang ende algemeyn bekend, dat dit blad „Timotheüs” van velen dusenden in en buiten den lande gelezen wiert. Het is begeert bij jonck en oud.

Edoch nu wil 'twel gebeuren, weghens de veelheid der stoffe, dat niet een elck, om so te spreken, sijn volle beurt en krijgt, also dat soms de jongen er bij inschieten, weinigh kost ontvanghend, die ze begeeren. Want de jonghe jeugd en de volwassenheyt zijn twee ende verscheyden.

Dit al heeft ons doen besluyten, so nu en dan iets te geven, dat meer bysonder past aan de aenkomers, die de schole reeds kort verlaeten hebben, of sulx haest denken te doen. Ook sij hebben hun vraegen, lesen gaerne wat hun nut en vermakelijk is, kortom willen gaeg na eisch bediend wesen.

Dit nu kan seer goed, als we van tijt tot tijt iets geven, waarboven staet: „De Aenkomenden.” Dan weet een yder wel wat er bedoelt word. 't Is uiteraart den ouderen niet verboden ook dat te lezen, integendeel, maar de jonckhyt staat nu eens vooraan.

We geven hieronder al een paer vraegen met antwoord: En er wacht meer. Dat sal, hopen wij, blycken.

VRAAG EN ANTWOORD.

Onze meester zei onlangs tot twee jongens, die geregeld te laat komen: „Jelui komt altijd met de nachtschuit.” Nu begriip ik wel, dat dit ziet op te laat komen, maar wat is de nachtschuit? —

In vroeger tijt, toen men nog aan geen spoorweg of stoomtram dacht, geschiedde het verkeer voor personen en goederen veelal te water met de trekschuit, die door een paard werd getrokken. Dē schuiten vertrokken meermalen daags van bepaalde plaatsen en op vaste uren. De laatste schuit vertrok des avonds en heette de nachtschuit, wyl men vaak eerst in den nacht aankwam.

Eenige jaren geleden maakte ik met mijn vader een reisje in Duitschland. In de logementen hoorde ik herhaaldelijk, hoe sommige heeren bij den maaltijd vrij luid het woord „Mahlzeit” uitspraken als een soort zegenwensch. Ik vond dit vreemd. Kunt u het ook verklaren? —

Het bedoelde woord wordt ter bekorting gebruikt van den volzin: Ich wünsche gesegnete Mahlzeit. (Ik wensch een gezegenden maaltijd toe.) Het komt overeen met ons Nederlandsch „smakelijk eten,” of „wel bekome het u,” en wordt ook, naar ik meen, in beide beteekenissen gebruikt.

Deze heilwensch komt in Duitschland nog veel voor. Bij ons verdwijnt hij meer en meer, wat wel jammer is.

Onlangs ontmoette ik iemand, die mij in den loop van het gesprek vroeg, of ook bekend is van welke schrijfwerktuigen de volken der oudheid, b.v. de Israëlieten, zich bedienden. Kunt u mij inlichten? —

Wel, ik geloof, dat het geheel afhing van de stof, waarop men schreef, papier, perkament, bladeren, enz.

Bij deze maakte men gebruik van pennen en inkt, gelijk uit de H. Schrift blijkt. De pennen waren houtjes, die gepunt werden met een schrijversmes, waarvan de Schrift ook spreekt. Men doopte de punt in de inkt en teekende dan eigenlijk de letters, waartoe b.v. het Hebreeuwsch zich zeer goed leent.

Men schreef ook op tafeltjes of plankjes met was bestreken. Zulk een gebruikte o.a. de priester Zacharias. Men schreef er op met een metalen stift, die aan de eene zijde een punt had. Het andere einde was plat, en diende om het was weer gelijk te strijken.

A. J. H.

I.

Een Tweede Timotheüs.

Men schreef het jaar 1706.

Een oude, adellijke dame zat daar aan het raam van het kasteel te Groot-Hennersdorf. Een knaap van zes jaar stond aan haar knie, en richtte zijn heldere kijkers op dat eerbiedwaardig gelaat.

„Wilde mijn vader mij nog eenmaal zien, grootmoe?”

„Ja, mijn kind. Gij slipt in je wiegje; slapend werd je tot je vader gedragen; en hij heeft je gezegend.”

„Hoe oud was ik toen, grootmoe?”

„Zes weken. Je vader heeft maar enkele uren meer geleefd; toen is hij overleden.”

Nicolaas Lodewijk, zoo heette de knaap, barstte in tranen uit.

„Waarom weent gij, mijn jongen?”

„Omdat ik mijn vader nooit heb gekend.”

„Ge zult hem leeren kennen.”

De jongen droogde zijn tranen, en zag zijn grootmoeder aan met een verwonderden blik.

„Hoe kan dat, grootmoeder? Vader is toch overleden?”

„Hij reisde ons maar vooruit, mijn lieve jongen. Allen, die Jezus liefhebben, ontmoeten elkander weer in het groote Vaderhuis. De afstand is niet zoo groot; het graf is de brug er heen.”

„Toen voelde zich de jongen zeer getroost.

„Jezus heeft den dood overwonnen, niet waar, grootmoe?”

„Daar is geen twijfel aan.”

Er vonkte geestdrift op in dat kinderoog.

„Nu, die Jezus is mijn Heiland,” zeide hij met nadruk.

„Zijt gij er heel zeker van, mijn jongen?”

„Zoo zeker, als ik mij in het bezit mijner vijf zintuigen weet.”

De knaap ging naar den tuin, en de grootmoeder, barones Von Gersdorf, was alleen.

Dit buitengewone kind vervulde al haar gedachten. Zij had er een keer met den voortreffelijken Spener, die met zooveel kracht en moed tegen de verstarde orthodoxie dier dagen te velde trok, over gesproken, en de Godsman had voorspeld, dat deze knaap eens een uitverkoren werktuig in des Heeren hand zou zijn, om Zijn heerlijk koninkrijk uit te breiden.

De knaap kon urenlang met Jezus spreken in het gebed. Hij zocht en vond Hem overal, en in de naiviteit van zijn kinderlijk gemoed schreef hij brieven aan zijn Heiland, waarin nooit de verzekering ontbrak, dat Jezus op Nicolaas Lodewijk van Zinzendorf vast en onvoorwaardelijk kon rekenen.

De moeder was hertrouwd, en de grootmoeder had het een bestiering des Heeren gezien, dat het kind bij haar, in de landelijke stilte van het kasteel, werd opgevoed.

Er heerschte een Christelijke geest op dit kasteel. De liefde woonde er; het licht der eeuwigheid viel op de verweerde torens van dit kasteel — het scheen het voorportaal te zijn van het heerlijke Vaderhuis, waarvan grootmoeder zooeven had gesproken met den kleinen Nicolaas.

Toch lag dit Saksisch kasteel midden in het wereldgedruisch, en het gelaat der dorpsbevolking verried de laatste dagen zorg en kommer. Het was geen wonder; het gerucht ging, dat de Zweedsche koning Karel XII met een machtig leger oprukte tegen de Saksers. De ouderen

beefden, want zij herinnerden zich nog de verschrikkingen van den Dertigjarigen Oorlog, en de jongeren sidderden voor de oorlogsfurie als het vreeselijke onbekende.

Grootmoeder rees op van haar stoel. Op den drempel stond Dietrich, haar oudste knecht.

„Wat heb je?”

Op het gerimpelde gelaat van den grijsaard stond een groote verslagenheid te lezen.

„Barones! de Zweden zijn het dorp binnengerukt.”

„Dan zijn ze nog niet hier, Dietrich,” meende de burchvrouw; maar de tijding ontstelde haar toch.

„Ze zijn op komst, barones; van den toren zag ik ze naderen.”

En terwijl zijn blik angstig rondzwierf in de ridderzaal, ging hij voort: „Wat moeten we beginnen? 't Zijn ruwe en barbaarsche soldaten; ze zullen komen om te rooven en te plunderen, en het kasteel in den brand steken.”

„Roep freule Henriette!”

Even later trad de freule, haar dochter, binnen, met ontdaan gelaat.

„Weet gij er iets meer van, Henriette?”

„Ze zijn reeds in de beukenlaan, moeder. Ze komen recht op het kasteel aan.”

Uit de groote keuken klonken de angstkreten der dienstmeiden, terwijl de knechten zich tot de barones wendden met de vraag, wat zij moesten doen. De oogen dezer verschrikte menschen waren op haar gericht, want zij was immers hun meesteres en moest raad schaffen.

Doch wat zou zij doen? Ach, zij was een oude, zwakke weduwe, zonder verweer tegen die woeste krijgslieden!

De soldaten waren reeds dicht bij; men hoorde hun dreunenden tred op de houten brug.

De mondhoeven der barones beefden, doch haar hart riep in dezen nood tot God.

„Waar is Nicolaas?” vroeg zij ineens. „Henriette, hebt gij den jongen niet gezien? Zooeven was hij nog hier.”

De freule had hem niet gezien, maar Dietrich beweerde, dat de knaap naar den tuin was gegaan en van daar naar de groote schuur, achter het kasteel.

De burchvrouw had haar kalmte teruggekregen.

„Begeeft u aan den arbeid,” zeide ze, „en weest tegenover de vreemde soldaten beleefd en behulpzaam! Kom, Henriette — wij gaan den kleinen Nicolaas zoeken!”

„Barones,” waarschuwde Dietrich, „de Zweden zullen in de schuur zijn, om de voorraden op te nemen!”

„Dat kan wel wezen!” zeide zij gelaten, „kom, Henriette, we zullen gaan!”

En zoo begaven die beide vrouwen zich met een bevend hart naar de schuur; maar zij hoopten op God.

De groote schuurdeur stond open. En terwijl zij naar binnen keken, zagen zij den kleinen Nicolaas daar staan, te midden van die ruwe soldaten, terwijl hij zijn kleine hand vertrouwelijk in die van den officier had gelegd.

„Hoe heet je?”

„Nicolaas Lodewijk, heer officier.”

„Ben je niet bang voor zooveel vijandelijke krijgslieden?”

„O neen — voor wien zou ik bang zijn?”

De luitenant kreeg hoe langer hoe meer schik in den jongen.

„Gij zijt een klein jochie, en wij zijn groote en sterke, tot de tanden gewapende krijgslieden.”

„Jezus beschermt mij, heer officier.”

Er kwam een nieuwe verwondering bij den luitenant.

„Ik zie Hem niet.”

„Dat is ook niet noodig; Hij is vlak bij mij.”

„Hoe weet je dat?”

„Ik voel het. Op dit oogenblik rust Zijn oog in liefde op mij; maar ook op jullie. Hij heeft u allen lief, en daarom heb ik u ook lief.”

Met klimmende verbazing luisterden de Zweden. Zij kenden slechts het ruwe, bloedige handwerk van den krijg, en van de lippen van dezen knaap ruischte hemelsche muziek van vrede en verzoening met God.

„Ik heb nooit zoo iets gehoord,” zeide de officier; „spreek voort, mijn jongen, en vertel ons meer van Jezus, Dien gij zoo goed kent!”

En de kleine Nicolaas deed het gaarne, terwijl de krijgslieden met onverdeelde aandacht luisterden.

Grootmoeder en haar dochter naderden; zij stonden nu vlak bij de soldaten. En Dietrich, die uit bezorgdheid zijn meesteres was gevolgd, voegde zich bij hen.

De schuur was een evangelisatie-lokaal geworden. Het

was zóó stil geworden, dat men een speld kon hooren vallen; en gewis waren engelen bij deze zeldzame samenkomst tegenwoordig.

De officier keek op zijn horloge. Het was tijd om te vertrekken.

„Mevrouw!” zeide hij, zich met een beleefde buiging tot de barones wendend, „is dit kind familie van u?”

„Mijn kleinzoon, luitenant.”

„Wij waren gekomen, om een brandschatting van uw kasteel te heffen.”

„Ik vermoedde het.”

„Maar wij kunnen het niet doen. Het zou heilighschennis zijn. Wij hebben hedenmorgen kostelijke woorden gehoord, die een krijgs-

man van eeuwig nut kunnen zijn.”

Hij gaf den jongen ten afscheid de hand, en die vreemde soldaten verdrongen zich om het voorbeeld te volgen. In meer dan één oog blonken tranen.

„Jezus heeft u allen lief,” zeide Nicolaas, „onthoudt dat, mijn beste vrienden!”

Hij zag hen na, zoover hij kon. Zij zwaaiden hem nog een laatste vaarwel toe; toen verdwenen ze in de beukenlaan.

„Zoo iets heb ik nog nooit beleefd!” zeide Dietrich, en hij haalde verruimd adem.

Nicolaas echter ging naar zijn bidvertrek. Hij sloot de deur, en bad lang en innig voor die vijandelijke soldaten, want hij had ze lief om Jezus' wil.

L. P.

HET KASTEEL TE GROOT-HENNERSDORF.

II

De eerste Jongelingsvereniging.

In een kaal vertrek, met weinige meubelen, in de universiteitsstad Halle, waar de hoogleeraar Francke zoo gezegend werkte, zaten eenige jongelingen bijeen.

De jonge Zinzendorf was de leider der samenkomst. Zijn grootmoeder had hem op het paedagogium van Francke gebracht, en het kinderleven op het landelijk kasteel lag als een liefelijke idylle achter hem.

Hij was een jeugdige krijgsknecht van Christus, en zou nu worden toegerust voor den zwaren, maar heerlijken strijd, die hem wachtte. Daarvoor achtte zijn groote Leermeester het noodig, dat hij in de vallei van den ootmoed bleef, en zich niet zou verheffen op de schitterende talenten, die hem waren geschonken.

Hij droeg zijn juk reeds in zijn jeugd; en aan hardvochtige beleedigingen, die zijn gevoelig hart diep wonden, ontbrak het niet. Doch juist in die verdrukking ontving zijn hoogmoed een doodelijken slag, en de bloem van den deemoed ontloek in schoonen glans.

Hij was de voorzitter der samenkomst, en zat voor aan de tafel. Zijn bleek gelaat teekende een zwak gestel, maar zijn oogen schitterden van een stille geestdrift, en zijn stem trilde van een innerlijk vuur.

Op deze samenkomst zou de stichting der eerste Christelijke Jongelingsvereniging haar beslag krijgen. Zij moest natuurlijk een naam hebben — welken naam zou men kiezen?

Moelijke vraag! Er werden vele namen genoemd, doch de jonge graaf schudde telkens het hoofd.

„Neen, dat gaat niet!” zei hij; „denkt het eens in, vrienden — de naam is een banier, een vlag! Daaraan moet vriend en vijand ons dadelijk kunnen herkennen.”

De wakkere jongelingen zaten zich suf te peinen naar een passenden naam. Het viel niet mee. En de jonge graaf was onverbiddelijk; hij wilde niet van wal steken zonder een geschikten naam.

Daar had er een den passenden naam gevonden.

„Vrienden!” riep hij, „ik ben er!”

„Laat eens hooren!” zei Zinzendorf; maar erg gerust was hij er niet op.

„De Vereeniging van de dienstknechten der deugd,” zei de jongeling met een houding als Columbus, toen deze beroemde man de kust van Amerika vóór zich zag liggen.

Toen verhelderden de gezichten. Er steeg een goedkeurend gemompel op, en de voorzitter was het geestdriftigst van allen.

„We zijn uit den brand!” riep hij met een zegevierend gebaar; „de rechte naam is gevonden!”

Er kwam een blos op zijn bleeke wangen. Hij verwonderde zich, dat ze met hun allen zoo lang naar den geschikten naam hadden moeten zoeken; de apostel Petrus had immers zoo stellig gezegd: „Voegt bij uw geloof deugd!” Dat gold toch niet alleen voor oude, maar ook voor jonge Christenen.

„Wij nemen dien naam,” zeide hij met nadruk, „en de duivel zal het gewaar worden, dat hij in de jeugdige dienstknechten der deugd geduchte tegenstanders zal vinden!”

De jongelingen waren den koning te rijk. Het schip kon van wal steken. En de vlag der deugd wapperde smetteloos van den masttop.

Doch de vreugde om den voortreffelijken naam duurde niet zoo heel lang. Er haperde iets aan. En op een der volgende vergaderingen zeide Zinzendorf met zachte stem maar met onwifbare zekerheid: „Vrienden! de naam deugt niet.”

Zijn jonge makkers schrokken er van; het was, alsof zij een klap in 't gezicht kregen. Maar zij wilden zich toch niet laten ringeloozen, want hun voorzitter was goed op weg, een dictator te worden, en zij teekenden krachtig protest aan tegen zijn woorden.

Zinzendorf luisterde geduldig.

„Zijt ge eindelijk uitgepraat?” vroeg hij, „goed, dan wil ik u wat zeggen. Bij den apostel Petrus gaat het geloof in Christus voorop; dan volgt de deugd — laten wij dat voorbeeld volgen, en ons „belijders van Christus” noemen! Dan kent de wereld ons standpunt.”

Hij drong er met aandrang, met vurige welsprekendheid op aan, dezen naam te kiezen. Toen verstomde de oppositie, en met acclamatie werd de titel aanvaard.

Doch Zinzendorfs rusteloze geest ontdekte spoedig een nieuw bezwaar. Het doel dezer jongelingsvereniging was immers de zending, de evangelisatie, en deze gedachte kwam in den naam toch niet tot uitdrukking. En was er dan een passender naam te vinden dan „De Vereeniging van het Mosterdzaad”?

Zijn gelaat straalde; hij verheugde zich over den nieuwen naam als over een gevonden kostbaren schat. En zijn voorstel werd goedgekeurd.

De leden dezer vereeniging zouden ook een herkenningsteeken dragen. Het bestond uit een klein schild met een door doornen gekroond hoofd, waaronder de woorden stonden: „Zijne wonden onze genezing.” En de ring, door de leden gedragen, droeg het inschrift: „Niemand van ons leeft zichzelf.”

Hoe voelde Zinzendorf zich te Halle thuis! Hoe hing zijn hart aan zijn onderwijzers! aan zijn vrienden! En één hartstocht bezielde hem: dienaar des Evangelies te worden.

Doch zijn voogd bestemde hem voor de staatkundige loopbaan, en deze jongeling met zijn onverzettelijken wil onderwierp zich om Christus' wil aan de harde beslissing.

Voor de laatste maal vergaderde hij met zijn Jongelingsvereniging, en hun harten waren ontroerd.

Terugziende op de afgelegde baan, konden zij van verdrukking spreken en moeite, van spot en smaad. Maar dat was niets, vergeleken bij den zegen en de zegepralen, die hun loon waren geweest. Deze jeugdige krijgsliden van Christus waren gehard door den strijd. Zij hadden een leerschool doorlopen, die voor hun verdere ontwikkeling onmisbaar was. Hun geloof was gelouterd, hun hoop versterkt, hun liefde verdiept.

Zij zaten daar met weemoedige harten, omdat ze hun geliefden voorzitter voortaan zouden moeten missen, maar zij waren toch getroost, want het was immers des Heeren wil, en was het niet hun wapenspreuk, dat niemand hunner zichzelf leefde?

Zoo nam Zinzendorf dan afscheid van zijn trouwe makkers, en reisde op bevel van zijn voogd naar de vermaarde universiteit van Wittenberg, om er zijn studies voort te zetten.

L. P.

GEDACHTEN.

Van een Deiftschen tegel. (letterlijk overgenomen.)

Hoor en leer zwijgen,
Zwijg en leer verstaan,
Versta en leer onthouden,
Onthou en leer dan na te doen.

Schepen zonder last liggen hoog op het water.

De zonden uwer jeugd
Zijn wonden uwer grijsheid.

III. Een ontmoeting in het woud.

Het was de 22ste December van het jaar 1722. Op den straatweg tusschen de steden Löbau en Zittau in Saksen reed een reiswagen door het stille, wintersche landschap. Op den bok zat de koetsier, het hoofd diep in den pelskraag gedoken; in het rijtuig bevond zich een jeugdig echtpaar, voor eenige maanden gehuwd.

De dagen waren kort, en de schemering viel. „Erdmuth,” zeide de jonge man zacht, maar met den nadruk eener rotsvastе overtuiging, „ik heb je meer gezegd, dat het mijn levenstaak is, onder smaad en verachting zielen te winnen voor Jezus.”

„Ik weet het.”

„Als Jezus mij roept, dan ben ik alle uren van den dag bereid, den pelgrimsstaf op te nemen, en den Heidenen het Evangelie te verkondigen.”

„Ik zal je niet tegenhouden,” was haar antwoord; „ik wil niet anders zijn, dan een nederige dienstmaagd des Heeren.”

Zij dachten gering van zich zelf, maar de koetsier, die daar op den bok lustig met de zweep klapte, wist wel, welke voorname personen hij reed. Zinzendorf was rechtskundig ambtenaar van den koning te Dresden, en een schitterende toekomst wachtte hem. En zijn vrouw was de zuster van een regeerenden Duitschen vorst.¹⁾

Zinzendorf had aan Erdmuth veel te vertellen.

Hij herinnerde aan zijn studententijd, doorgebracht aan de Hoogeschool te Wittenberg, waaraan Luthers naam voor altoos is verbonden, en waar hij zich het eerste jaar zoo droevig eenzaam en verlaten had gevoeld. Hij sprak van zijn reizen, van de beeldengalerij te Dusseldorf, waar de schilderij: „Ecce Homo,” met het onderschrift: „Dat alles deed ik voor u; wat doet gij voor Mij?” zulk een diep beschamenden en onvergetelijken indruk op hem had gemaakt. Hij had maandenlang in Utrecht vertoefd, en er aan de universiteit zijn rechtsgeleerde studie voortgezet, terwijl hij er vele vooraanstaande mannen had gesproken. Ook was hij op audientie geweest bij de edele Prinses-weduwe van Oranje, die hem met groote hartelijkheid was tegemoet gekomen.

Hij was in Parijs geweest, en had er in de hoogste kringen verkeer. Hij sprak van het levensgevaar, waarin hij had verkeer, toen hij in de Elster dreigde te verdrinken, en van zijn nog zoo korten arbeid als staatsambtenaar.

Erdmuth luisterde met liefde en bewondering, zij was geheel eens geestes met hem, en samen zouden zij nu op het landgoed Berthelsdorf, dat Zinzendorf van zijn grootmoeder had gekocht, de Kerstdagen doorbrengen.

De avond was gevallen.

„Is 't nog ver?” vroeg Erdmuth.

„Toch niet. Ginds hebben we reeds het bosch, dat tot ons landgoed behoort; daar rijden wij om den Hutberg heen, en dan zijn we er.”

Het groote woud was spoedig bereikt; de weg liep er dwars door heen.

Een troep kraaien vloog op, verschrikt door het zware gestommel van den reiswagen. Er was wijd en zijd geen mensch te zien, en het bosch lag stil, verzonken in de doodsche winterrust.

„Staat hier niet één huis?”

¹⁾ Heinrich XXIX Reusz.

„Niet een, Erdmuth!” antwoordde Zinzendorf.

De koetsier keek achterom.

„'t Is een slechte weg, mijnheer de graaf!” riep hij; „met gaten en kuilen. Daarom zal ik maar stapvoets rijden.”

„Goed,” zei de graaf, „dan spaart ge tevens de paarden.”

Want ze hadden al een heelen rit achter den rug, en de reiswagens der achttiende eeuw waren log en zwaar.

De weg was niet breed, en het was donker in het bosch. Maar de sneeuw, die de dennentakken bedekte, en de tintelende sterren aan het hemelgewelf gaven een schemering van licht.

De koetsier begon, om de eentonigheid te verdrijven, een voermansdeuntje te neurien, en nu en dan sloeg hij met de armen, om de kou te verdrijven. Want het was koud; het vroom.

Ineens legde Erdmuth de hand op Zinzendorfs schouder. „Beste man,” zei ze lachend, „ge zeidet me, dat er in dezen omtrek geen huis is, en wat zie ik dan daar rechts voor ons?”

De graaf boog zich voorover, om beter te zien.

„Wel verbaasd!” zei hij, „daar blinkt een licht door de ruiten. Ik begrijp er niets van — Peter!”

„Ja wel, mijnheer de graaf.”

„Zie je dat licht ginds, aan je rechterhand?”

„Of ik het zie!”

„Daar moet je stilhouden.”

„Een mooie boel!” momperde de koetsier in zijn baard. Zijn paarden verlangden naar den stal, en hij had zich reeds verlustigd in het vooruitzicht van een kroes heet, gekookt bier aan den warmen haard. En nu kwam hem dat vervelende oponthoud dwars voor den boeg.

„Heb je mij verstaan, Peter?”

„Jawel, mijnheer de graaf.”

En bij het nieuwe, geheimzinnige huis, dat uit den grond plotseling scheen opgerezen, hield het rijtuig stil.

De graaf en de gravin stapten uit. Zij zagen, dat er een opening was gekapt in het bosch, en in de verkregen open ruimte stond het nieuwe huis.

„Kom, Erdmuth!” zeide hij, „daar moeten we meer van weten.”

Hij vond de klink der deur, en beiden stapten de eenvoudige woning binnen.

De graaf had in zijn verschijning iets indrukwekkends, dat hem aangeboren was, en het gezin zag den voornamen jongen man, die daar zoo eensklaps voor hen verscheen, aan met een onthutsten blik. Zij begrepen niet, wat hij hier zocht: midden in het bosch, ver van de stad, in den winteravond.

Er brandde een koperen lamp op de tafel, en haar schijnsel viel op een opengeslagen Bijbel, waarbij de huisvader zat, terwijl het gezin zich rondom het vroolijk vlam-mend haardvuur had geschaard.

De huisvader was intusschen opgestaan. Hij ontblootte eerbiedig het hoofd, en groette de binnenkomenden.

„Kan ik u edele met iets van dienst zijn?” vroeg hij.

De graaf antwoordde er niet aanstonds op. Hij was een groot menschenkenner en nam den huisvader eenige oogeblikken zwijgend en aandachtig op.

„Ik ben eigenaar geworden van dit landgoed,” zeide hij eindelijk, „en wil wel eens weten, welke landslieden gij-lieden zijt.”

„Is u dan graaf Zinzendorf?”

„Dat denk ik wel.”

Toen kwam er een groote verheldering op het eerlijk gelaat van den huisvader.

„Mijn naam is Christiaan David; ik ben timmerman van beroep.”

„Christiaan David — ik heb dien naam meer gehoord.”

„Wij hadden aan barones van Gersdorf vergunning gevraagd, bij den Hutberg een kolonie te stichten, en die vergunning werd goedgunstig toegestaan.”

De indruk, dien deze woorden op den graaf maakten, was buitengewoon.

„Ik weet het,” riep hij, „ik weet het! Ge zijt onze ge-

IV. Een eerste-steenlegging.

Het is een liefelijke, Meische dag ¹⁾. De bijen gonzen, en de bloesems geuren, en in de toppen van het groen geboomte zingt de zangvogel zijn schoonste lied. Het is een feestdag voor de kolonie Herrnhut. De mannen, het gelaat gebruid door de zon, zijn bijeengekomen met hun vrouwen en kinderen; allen in het Zondagsgewaad; want heden zal de eerste steen worden gelegd van het vereenigingsgebouw.

Er is ampel en druk over gesproken, voordat tot dezen bouw werd besloten, maar het was noodig, want Herrnhut is uitgedijd en grooter geworden.

Wie was het ook nog, die het profetische woord heeft gesproken: „Op deze heuvelen zal de Heere God een licht aansteken, dat schijnsel zal geven door het gansche land?”

Het was de magister Schaefer. Hij sprak deze gedenkwaardige woorden bij de bevestiging van Rothe tot predikant van Berthelsdorf.

Wilt ge den magister zien? Daar staat hij, op het bouwterrein, in levendig gesprek met dominé Rothe. Nu keert hij zich juist om, ten einde den graaf en de gravin, die voor deze plechtigheid expres uit Dresden zijn overgekomen, de hand te reiken. Zinzendorfs gelaat straalt van vreugde.

„Goeden morgen, mijn vrienden — welkom op deze plaats! Zoo, mijn broeder Wattewille — hoe gaat het? Heden kunt gij zeggen: Eben Haëzer — tot hietoe heeft de Heere geholpen! Het is een dag der eere voor u, nu uw arbeid voor een vereenigingsgebouw vervuld zal worden.”

Als Zinzendorf met Wattewille spreekt, dan gaat er steeds een zachte ontroering door zijn stem.

Wonderlijk zijn des Heeren wegen! Baron Frederik van Wattewille is een Zwitser; Zinzendorf is een Sakser. Zij ontmoetten elkander op de jongelingsvereeniging te Hal'e, en al waren ze even oud, zoo zag Wattewille in den graaf toch steeds zijn meerdere.

Zinzendorf heeft veel voor hem gebeden, toen duistere, satanische machten bezit trachtten te nemen van zijn geest. In dien tijd van benauwdheid en vervaardheid waakte Zinzendorf a's een broeder over hem, dat zijn voet niet uit mocht glijden. De Heiland heeft dat gebed genadiglijk verhoord, en Wattewille is thans de rechterhand van den graaf te Herrnhut.

Een eigenaardig man is deze Zwitser. Hij heeft een edele inborst, is gevoelig, en denkt nederig van zich zelf. Nog nooit hebben zijn lippen iets kwaads gezegd van zijn naaste; hij is onverdroten bezig, om het goede in zijn broeder op te merken, en bezit een zeldzame gave, om de zachtste ritselingen van den Heiligen Geest in het hart van een armen medezondaar te bespeuren. De Herrnhutters zeggen van dezen man, dat zijn wandel in de hemelen is, en het is niet te veel gezegd.

Zinzendorf kijkt op zijn horloge; het is tijd, om te beginnen. En voortvarend als zijn temperament is, houdt hij van geen uitstel.

„Zoo, broeder David — heb je nog iets te zeggen? Ge ziet, dat het tijd wordt.”

„Ja wel, mijnheer de graaf,” antwoordt de timmerman,

¹⁾ 12 Mei 1724.

daar naderen vijf vreemdelingen, die u wenschen te spreken.”

„Is het zoo noodzakelijk?”

„Ik denk het wel.”

Er vertoont zich bij den graaf geen spoor van ongeduld of ontstemming. Hij ziet in groote en kleine dingen de hand van zijn God, en eigenlijk zijn er voor hem geen kleine dingen. Alles is groot, omdat er Gods hand in zichtbaar is.

Met verbazing rusten aller oogen op de vijf vreemde Gibeonieten. Hun kleeren zijn van een goedkoope stof, maar keurig in orde; stof bedekt hun schoenen van ongelooide leer; hun dracht verraadt, dat zij niet in Saksen thuis behooren.

„Wat hebt ge, goede vrienden?” vraagt de graaf; „wat zoekt ge?”

Daar treedt David Nitchmann naar voren en begint: „Mijnheer de graaf! Wij met ons vijven zijn leden der oorspronkelijke Broedergemeente in Moravië, die eeuwenlang onder het kruis heeft gezucht, en bitter vervolgd wordt. Wij zoeken een Pella, waar wij den Heere naar Zijn heilig Woord mogen dienen.”

Zinzendorf denkt een oogenblik na.

„Weest dan heden onze gasten,” zegt hij; „luistert naar hetgeen hier wordt gesproken, en oordeelt, of gij u hier thuis zoudt gevoelen!”

De plechtigheid der eerste-steenlegging begint, en de graaf houdt een indrukwekkende rede, waarin hij de hoop uitspreekt, dat God dezen arbeid moge zegenen, als het Zijn werk is, maar dat Hij den arbeid moge vernietigen, als het ijdel menschenwerk is.

Daarna knielt Wattewille neder op den eersten steen, die gelegd is, en smeekt om des Heeren genadigen zegen over het gebouw, dat hier zal verrijzen. Hij legt zijn gansche ziel in het gebed; het is een worstelen als van den aartsvader Jakob aan de beek Jabbok. In een diepe ontroering luisteren de aanwezigen, en de graaf heeft later verklaard, nog nooit zulk een gebed van menschenlijke lippen te hebben gehoord.

„De Heere is in ons midden!” zegt een der aanwezigen; „komt, laten wij den naam des Heeren loven!”

En diep uit het hart, door de heuvelen weerkaatst, rijst het oude kerklied op: „Groote God! U loven wij!”

Daarna treedt David Nitchmann uit Moravië weer naar voren.

„Hebt gij gevonden, wat ge zoekt, broeder?” vraagt de graaf.

„Wij hebben het gevonden, mijnheer de graaf. Dit volk is ons volk, en hun God is onze God.”

Zinzendorf schenkt hun gaarne gastvrijheid. Zij zullen komen, de arme, vervolgde Moravische broeders, en in hartelijke, broederlijke liefde worden ontvangen met hun vrouwen, hun kinderen. Zij zullen hier hun toevluchtsoord hebben, hun spelonk van Adullam. En een nieuwe Broedergemeente zal verrijzen, aangejord met den geest van een heiligen zendingsijver, die haar zendingen zal uitzenden naar Eskimo's en Negers.

L. P.

VARIA.

Baas boven baas.

Jan: 'k Verdiende op zestien jaar al ruim mijn brood.

Piet: En ik mijn brood met spek, dat's wel zoo groot.

Overbodig.

Weger: Sta op en laat je wegen.

Voorbijganger: 'k Ben al zoo vaak gewogen, vrind, en ... meestal viel ik tegen.

A. J. H.

V. De Nachtelijke Samenkomst.

Het was een nacht in Augustus. (1732.) Er brandde licht in het kasteel te Berthelsdorf den ganschen nacht. Morgenvroeg zouden de beide eerste zendelingen der Broedergemeente worden uitgezonden naar het verre eiland St. Thomas in West-Indië, en eenige geloovigen hadden zich op het kasteel vereenigd, om voor die beide broeders, die in hun midden waren, te bidden.

Zinzendorf had het zoo geregeld. Hij ging van den stelregel uit, dat wij met al onze noden, behoeften en begeerten mogen gaan tot den Heiland. En als die weg ontsloten is, waarom zouden wij hem dan niet bewandelen?

Het gebed was de ademhaling zijner ziel. En hij was van de nabijheid van zijn Heiland zoo vast overtuigd als van de lucht, die hem omringde.

Hij had verleden jaar zijn betrekking als rechtsgeleerd ambtenaar des Konings neergelegd, om zich geheel aan de belangen van Gods koninkrijk te geven.

Watteville was ook aanwezig.

„Ons Mosiaardzaadjel!" zeide de graaf glimlachend, en hij dacht aan den naam hunner jongelingsvereniging te Halle, die reeds zulk een zendingsijver had getoond.

De nachtelijke uren waren gewijd aan het gebed en aan ernstige gesprekken. Herrnhut besloeg daarbij een voorname plaats — hoe kon het anders!

Het dorp had zich voortdurend uitgebreid, en blijde maar ook droeve dagen had Zinzendorf beleefd. Er waren botsingen ontstaan over verschillende leerbegrippen, en de graaf, die boven alles voor de hoogere eenheid ijverde, viel bij de drijvers van beide partijen in ongenade. Het ging ver; men noemde hem het beest uit den afgrond, waarvan de Openbaring spreekt.

Doch de Heere strekte Zijn hand beschermend uit over Zijn werk en over Zinzendorf, en op de grondslagen der oude Moravische Broederkerk werden de nieuwe Broedergemeenten opgebouwd.

Het geschiedde den 12^{den} Mei 1727.

„Dit was het oogenblik," zeide Zinzendorf later, „waarop het werd beslist, of Herrnhut een plaats zou innemen onder de gemeenten des Heeren, of tot een sectenheer naar menselijke willekeur zou omtaarden. De Heilige Geest besliste, terwijl ik een rede hield, die drie uren duurde; de gansche ruimte werd een zichtbare woning Gods onder de menschen."

Men sprak over die ervaringen in deze nachtelijke samenkomst, en putte er nieuwe kracht uit, om op den Heere te vertrouwen.

Men gedacht de levenden en vergat de dooden niet. Zij waren immers niet dood; zij leefden en zouden eeuwig leven.

David Nitchmann

Hij behoorde tot die heengeganen, wier gedachtenis in zegening zou blijven. De Heiland had hem de martelaarskroon waardig gekeurd.

Hij had een bezoek gebracht aan zijn ouden vader in Moravië, en was door de overheid in de gevangenis geworpen. Zijn vleesch en bloed waren er in het eerst voor teruggeschrikt, maar de Heere had hem uitermate getroost, zoodat het duffe gevangenhok voor hem een Bethel en Pniël werd. En juichend was zijn ziel uit den duistern kerker opgestegen naar de zalen des lichts.

De samenkomst was ten einde; men hoorde het ge-

trappel van paarden, en de reiswagen kwam voor. Zinzendorf zou de zendelingen vergezellen tot Bautzen. Er volgde een aandoenlijk afscheid; de koetsier sloot het portier, en de paarden zetten aan.

Het was nog heel vroeg, in de morgenschemering. De zon was nog niet op, maar de uchtendgloed begon reeds te fonkelen aan de kimmen.

De beide zendelingen, die bij den graaf in den reiswagen zaten, waren eenvoudige menschen. Zij droegen de bruine jas, waaraan men de handwerkslieden herkende, en op het hoofd den driekantigen steek.

De eene was een jonge pottenbakker uit Württemberg, ongehuwd. Zijn naam was Dober. En zijn reisgezel was de Moraviër David Nitchmann, oud 36 jaar, van beroep timmerman, die een vrouw en drie kinderen achterliet.

Het was Zinzendorfs bedoeling, dat Dober op St. Thomas zou blijven, terwijl Nitchmann den toestand op het eiland nauwkeurig zou onderzoeken, en een uitvoerig rapport daarvan zou overbrengen.

Hun uitrusting beantwoordde zoo ongeveer aan Mattheüs X. Zooeven had de graaf hun ieder een dukaat gegeven; voorts bezaten zij te zamen zes daalders, door handenarbeid overgespaard; dat was alles. En zoo trokken zij naar dat verre eiland, waarvan zij slechts vage en karige berichten hadden kunnen inwinnen.

Waren zij op den rechten weg? Wisten zij, dat de Heere hen had geroepen naar dat verre, vreemde eiland? Er was geen twijfel aan.

Een jaar geleden had Zinzendorf met enkele Herrnhuter broeders de kroningsplechtigheid te Kopenhagen van zijn vriend, den koning van Denemarken, bijgewoond, en daar een Neger leeren kennen, die op roerende wijze de ellende zijner arme stamgenooten in West-Indië had geschilderd.

Zijn woorden hadden op den graaf een diepen indruk gemaakt. God had tot hem gesproken door dien Neger, en toen hij de zaak aan zijn gemeente had voorgelegd, was de eenparige begeerte, dien Heidenen, verzonken in de duisternis der afgoderij, het Evangelie te brengen.

Voor de poorten van Bautzen knielde de graaf nog eenmaal met de beide broeders neder. Hij bad met hen.

Zinzendorf keerde huiswaarts; Dober en Nitchmann echter gingen, met een stevigen wandelstok gewapend, te voet verder. De heilige zendingsijver had hun harten in gloed gezet; zij legden op slechte wegen vijftig kilometer per dag af, en zoo bereikten zij Kopenhagen.

De opperkamerheer des Konings stond verbaasd te kijken, toen hem werd gemeld, dat twee handwerkslieden uit Saksen hem wenschten te spreken.

„Binnen komen!" zeide hij. En ze traden binnen.

„Zoo — wil jullie naar St. Thomas? En hoe moet jullie daar aan de kost komen?"

„Wij zullen als slaven in de plantages met de Negers samenwerken."

Als slaven — de opperkamerheer was ontzet van die gedachte.

„O neen!" zei hij, „daar komt gelukkig niets van. Als blanken zullen jullie niet tot slavendiensten worden toegelaten."

„Goed," antwoordde Nitchmann, „dan zie ik timmerwerk te krijgen."

„Jij — maar de man daar naast je, de pottenbakker?"

„Och, voor hem zal ik ook nog wel den kost opscharelen, Excellentie!"

De opperkamerheer had schik van deze kloeke, dappere mannen. Hij klopte hen vriendelijk op de schouders en zeide lachend: „Nu snap ik het! — op die manier, als de een den andere helpt, kom je door de heele wereld!"

Te Kopenhagen gingen de Herrnhuters scheep op een Nederlandsch schip, en vier maanden later lag het groene eiland St. Thomas voor hen.

Zij begaven zich aan land. Ze waren de pioniers van dat heldhaftige leger van zendelingen, waaraan de Broedergemeente heden reeds meer dan 2200 broeders en zusters heeft geleverd.

L. P.

VI. Licht en Schaduw.

Het hoofd met de handen gestut, zat Zinzendorf aan zijn schrijftafel. De orde van de Danebrog, hem geschonken in een tijd, toen de Deensche koning hem zijn vriend noemde, lag vóór hem. En daar naast lag een koninklijk schrijven, dat zijn hart met bitterheid en verontwaardiging had vervuld. Doch thans was alle bitterheid uit zijn ziel geweken, en slechts droefheid en een gevoel van smartelijke miskenning deed zijn lippen beven.

Hij nam het schrijven en las het nog eens.

Het luidde als volgt:

„Kopenhagen, den 30 Januari 1736.

Wij, Christiaan VI, bij de gratie Gods koning van Denemarken en Noorwegen, verklaren den graaf van Zinzendorf, in antwoord op zijn schrijven van den 1sten dezer maand, dat wij ons genoodzaakt hebben gezien, den graaf van Zinzendorf te bevelen, onze Danebrog-orde aan onzen geheim-secretaris Lerche af te geven, want wij vinden niet, dat zijn godsdienstig stelsel en zijn ongemeene ondernemingen strooken met de reinheid van de leer van onzen Heere en met de eenvoudigheid van de zeden Zijner Apostelen, terwijl wij met reden vreezen, dat wij door onze Danebrog-orde, waarmee genoemde graaf tot heden was versierd, ongemerkt en tegen onzen wil den schijn op ons zouden laden, aandeel te hebben aan de ergernis, door hem veroorzaakt, en aan het leed, hetwelk zoovele kinderen Gods daarover dragen.

Koning Christiaan.”

Wat had Zinzendorf misdreven?

Dit was zijn misdrijf, dat hij wars was van de onheilige kunst, God en de wereld te dienen. Zijn hand had forsch en krachtig gewerkt aan de poorten der in een doode orthodoxie verstarde staatskerk, opdat ze mocht opstaan uit haar noodlottigen slaap en den Gezegende des Vaders tegemoet gaan.

Daarover waren de wolven in de schaapskooi van Christus vergramd geworden; voorbarig had de koning naar hun inblazingen geluisterd; en terwijl deze koning van Denemarken en Noorwegen hem zijn gunst opzegde, had de koning van Saksen en Polen hem het verblijf in zijn staten ontzegd.

Hij was een banneling geworden; zijn voet mocht de geliefde heuvelen van Herrnhut nooit ofte nimmer meer betreden.

Toen Zinzendorf het koninklijk schrijven andermaal had gelezen, sloeg hij zijn Bijbel op, en hield den vinger nadenkend bij deze psalmwoorden: „Vertrouwt niet op prinsen, op des menschen kind, bij hetwelk geen heil is. Zijn geest gaat uit; hij keert wederom tot zijn aarde; te dienzelven dage vergaan zijn aanslagen.”

Amen! fluisterde zijn ziel.

Nu erkende hij de breuke. Hij had op koningen gesteund in zijn arbeid voor het Godsrijk, en de Heere deed hem thans zien, dat het gebroken rietstaven waren, waarop hij had vertrouwd.

Hij nam de groote ganzeveeren pen, en schreef met vaste hand aan den Deenschen koning, dat hij het kruis der Danebrog-orde omruilde tegen het kruis van zijn Heiland. „Majesteit,” zoo schreef hij in dezen gedenkwaardigen brief „ik zie hoe langer hoe meer in, dat God, die ijverig waakt voor Zijn soevereine eer, mij klaar en duidelijk heeft willen aantoonen, dat ik niet door de bescherming der koningen, maar alleen door Hem zal gehandhaafd worden.”

Twee maanden nadat Zinzendorf dezen brief had geschreven, zat koning Frederik Wilhelm I van Pruisen met eenig ongeduld in zijn arbeidsvertrek te wachten op de terugkomst van zijn lakei.

Hij had vernomen, dat Zinzendorf zich in Berlijn bevond, en onder een grooten toeloop van volk het Evangelie verkondigde. Het had de aandacht des konings getrokken, en er waren uitgebreide informaties door hem ingesteld, om te weten, welks geesteskind deze buitengewone man was.

De inlichtingen waren op enkele uitzonderingen na zeer ongunstig. De meesten trokken de schouders op en zeiden: „Zinzendorf, 't is een gek.”

Maar zooals in alle zaken, wilde de koning ook in deze aangelegenheid, die hem zoo groote belangstelling inboezemde, uit eigen oogen zien.

„Zoo,” zei de koning tot zijn lakei, „ben jij daar eindelijk?”

„Om u te dienen, Majesteit.”

„Heb je den graaf tot het middagmaal genoodigd?”

„Om u te dienen, Majesteit.”

„En wat heeft hij geantwoord?”

„Niets, Majesteit.”

„Zoo,” zei de vorst op barschen toon, „dan is hij nog zoo gek niet.”

Dat was het eerste oordeel, dat de Pruisische koning over den graaf uitsprak.

Frederik Wilhelm was in vele opzichten een groot vorst: ruw en streng, maar tevens rechtvaardig en eerlijk. Zijn blik was doordringend; hij verachtte alle vleiers, en schonk niet licht aan iemand zijn vertrouwen. Doch gaf hij zijn vrouwen, dan kon men op hem rotsvast rekenen.

Toen de graaf in de eetzaal verscheen, nam de koning hem scherp op, alsof hij den gast tot in het diepst van zijn wezen wilde peilen.

De graaf was thans op de middaghoogte zijns levens; hij was zes en dertig jaar: slank en lenig, van ruim middelbare lengte.

De koning zag onmiddellijk, dat deze man geen menschen-vrees kende. Hij boog, maar niet te diep, en keek den vorst wel eerbiedig, maar even onbeschoemd aan, alsof hij voor een bedelaar had gestaan. Het resolute en vastberadene in Zinzendorfs wezen beviel den koning, maar het scheen hem toe, dat de graaf moeilijk tegenspraak kon verdragen, en daarom wilde hij op zijn hoede zijn.

De koning was koel en gereserveerd.

„Wat is de grond uwer hoop voor de eeuwigheid?” vroeg hij kort en bondig.

„De zoenverdienste van Christus, Gods eenigen Zoon. Niets anders; niets meer en niets minder.”

„Wat denkt ge van de Wolfsche wijsbegeerte?”

„In geestelijke zaken houd ik niet van de wijsbegeerte.”

„Zoo! Ik heb dien filosoof Wolf, die te Halle onder-richt gaf, de laan uitgejaagd. Ik mag zulke menschen niet; zij verleiden mijn soldaten tot desertie — zijt ge dit jaar in Holland geweest?”

„Om u te dienen, Sire.”

„In Amsterdam?”

„Ook in Amsterdam.”

De vorst begon te ontgooien.

„Indien ik geen koning van Pruisen was,” zeide hij lachend, „dan zou ik het liefst een Hollandsch republikein zijn — ge zijt ook in Riga geweest dit jaar?”

„Ik bracht een bezoek aan de Oostzeeprovinciën.”

„Wat hebt ge daar uitgevoerd?”

„Evangelische voordrachten gehouden, Sire.”

„En heeft het wat uitgehaald?”

„Reval alleen heeft reeds mijn gansche reis naar Lijfland rijkelijk beloond. Er was een heerlijke geestelijke opwekking, en ik heb goede hoop, dat de Bijbel spoedig in de Esthlandsche taal zal verschijnen.”

De koning stond op.

„Gij blijft nog een paar dagen hier,” zeide hij op zijn kommandotoon; „ik heb nog meer met u te bespreken.”

Drie dagen was Zinzendorf de gast des konings op het kasteel te Wurterhausen. De vorst werd al vrouwelijker en minzamer. En toen het oogenblik van scheiden was

aangebroken, zeide de koning in zijn krachttaal, terwijl hij met de hand, die meer dan eens de Berlijnsche jeugd had afgerost, als ze 't al te gortig had gemaakt, op de tafel sloeg: „Ik ben te uwen opzichte belogen en bedrogen op een schandalige manier. De Satan in de hel kan niet harder liegen. Weet ge, wat uw groote misdaad is? Dat gij, een graaf en een voornaam man in de wereld, u wijdt aan den dienst van het Evangelie!”

Hij drukte den graaf warm en hartelijk de hand.

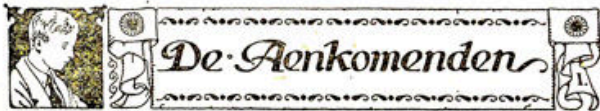
„Ik verzeker u mijn koninklijke toegenegenheid en mijn vol vertrouwen, en ik wil u behulpzaam zijn, waar ik kan.”

Zinzendorfs ziel was vol blijde verbazing, toen hij den koning verliet.

Was het niet opmerkelijk? Was het niet de hand des Heeren? Toen hij op den steun der koningen had gerekend, had God hem beschaamd, en toen, door smartelijke teleurstellingen geleerd, een heilig voornemen in zijn hart was geboren, om het alleen met den Heere te wagen, verwekte de Heere een koning, om hem te beschermen tegen vurige lastertongen en zijn handen te sterken bij zijn moeilijken, maar heerlijken arbeid.

De koning hield zijn belofte, en bleef voor den graaf een trouwe vriend tot zijn dood toe.

L. P.

TAALSTUDIE.

II.

Zij, die uitsluitend door eigen oefening een vreemde taal willen leeren, mogen bij de behartiging van de volgende wenken baat vinden.

Verwaarloos vooral niet de grammatica, d.i. de taalregels. Alle kennis eener taal, die niet op dezen grondslag rust, zal blijken op een zandgrond gebouwd te zijn. Gauw een reeks woorden en uitdrukkingen te leeren, zal voor velen geen kunst zijn, en men moge het aardig vinden daardoor spoedig een verhaaltje in een vreemde taal te kunnen lezen, voorzover dat bij zoo'n oppervlakkige kennis mogelijk is, maar men mag zich daardoor toch volstrekt niet laten verleiden om het met de taalregels zoo nauw niet te nemen.

Evenwel, men moet zich het doorwerken van de grammatica ook weer niet te moeilijk maken. Bezie haar niet in haar vollen omvang, doch ga er stap voor stap doorheen, dan lossen de moeilijkheden zich vanzelf op.

Wat herinner ik mij nog goed, hoe ik in Amsterdam fietsen leerde en ik in de meest drukke gedeelten dier stad proeven van bekwaamheid moest afleggen. Met angst en vreeze zag ik dan in de verte de opeenhooping van menschen, trams, voertuigen, enz., en dacht dan: Hoe kom ik daar heelhuids door? Maar als ik dan bij die veronderstelde opeenhooping gekomen was, bleek ze opgelost te zijn en werd het mij duidelijk, dat ik, al fietsende, al die moeilijkheden elk afzonderlijk overwonnen had. De moeilijkheden schenen zoo vele en zoo groot, omdat ik vooruit gezien had.

Is dit niet een beeld van alle moeilijkheden, die wij op den levensweg ontmoeten? Ook hier geldt het, dat elke dag, ja elk uur, genoeg heeft aan zijn eigen kwaad.

Gebruik naast uw grammatica een of andere niet te moeilijke leesstof, eenvoudige verhaaltjes of gedichten bijvoorbeeld. Lees veel in de taal, die ge bestudeert, ook al verstaat ge aanvankelijk weinig van hetgeen ge leest. Steek een of ander boek of krant in uw zak, om het in elk vrij oogenblik, dat ge kunt benutten, bij de hand te hebben, in schaft-tijden of in den trein, of wanneer dan ook. Door veel lezen zult ge houvast krijgen aan de taalregels en daardoor in staat zijn ze beter te onthouden.

Lees steeds met een potlood in de hand; onderstreep de u onbekende woorden, bijzondere uitdrukkingen en alles

wat uw aandacht trekt. Gaat ge dan later het gelezene nog eens door, dan is het zoo aanmoedigend te ontdekken, dat van het eertijds onbekende u zooveel niet meer vreemd is, en met voldoening bemerkt ge, dat ge hoe langer hoe minder hebt aan te strepen.

Het spreekt vanzelf, dat men aanvankelijk geen boeken moet nemen van schrijvers, wier stijl te veel van de gewone spreektaal afwijkt, of die in dialect schrijven. Ge zult wel iemand in uw omgeving hebben, die u daarbij de noodige inlichting kan geven.

Pas op, dat ge u bij het lezen nooit tevreden stelt met het begripen van een zin, neen, ge moet de beteekenis van elk woord weten. Den zin te raden op grond van enkele woorden, die ge kent, is, als uw begripsvermogen eenigzins ontwikkeld is, niet zoo moeilijk, maar daardoor leert ge niet. Het telkens opzoeken van een woord in den dictionnaire moge lastig zijn, loonend is het ook.

Zij, die zich reeds een idee gevormd hebben, op welk terrein van het maatschappelijk leven zij de kennis van een vreemde taal productief hopen te maken, zullen goed doen met naast ontspanningslectuur ook zulke lectuur te nemen, die hen reeds nu in den voorgestelden arbeid inleidt. Ja, voor hen, wier werkkring de kennis eener vreemde taal noodzakelijk maakt en die zich in den kortst mogelijken tijd daarin moeten bekwamen, is het zelfs aan te bevelen, de vak-literatuur vóór de ontspannings-lectuur te laten gaan. De scheidslijn is niet precies te trekken, maar het zal een ieder duidelijk zijn, dat hij, die b.v. als electricien naar Frankrijk of Engeland wil, zijn tijd van voorbereiding niet moet verknoeien met het lezen van een Fransch of Engelsch werkje over veteelt.

Zelfs in onze eigen taal heeft elk beroep of bedrijf een bepaalden kring van woorden, termen en uitdrukkingen, doch daar levert het geen of weinig moeilijkheden op. Doch een vreemde taal zóó te kennen, dat we ons daarin op elk gebied even makkelijk bewegen als in onze moedertaal, zou, indien het al mogelijk zou zijn, te langen tijd van studie en ervaring eischen.

't Is daarom van belang zich het eerst en het meest tot dat gedeelte te bepalen, dat aan onze levensbestemming het naaste grenst.

Ten slotte, welke middelen ge ook gebruiken zult, privaates of schriftelijke cursus, verwacht het niet alleen van het instrument. Een oud rijmpje zegt:

Het leeren wil niet zijn gedwongen,
De lust moet zitten in den jongen.

Iemand, die met lust en ijver voor de studie bezielde is, kan, ook al moet hij daarbij op eigen wiken drijven, het soms nog verder brengen dan iemand, wien het bij de beste leiding aan den innerlijken drang ontbreekt.

E.

M. K.

Den heer M. K. zeggen we vriendelijk dank voor zijn opmerkingen. Ook nu weer zijn wij het eens, en gaarne zou ook ik mijn naam onder het stuk plaatsen. Het is juist gezien en hoogst praktisch. Over het leeren van vreemde talen bestaan in Nederland zonderlinge denkbeelden. Getuige reeds de wijs, waarop het geregeld is. Wat de heer K. geeft, brengt ons op den goeden weg.

A. J. H.

V A R I A.

Uitgeslapen.

„Wel, kindren, zit je saam zoo zoet te spelen!
'k Heb hier een koek, die mag nu Pietje als oudste deelen.
Maar denk wel, Piet, hoe 't hoort; Wie deelen moet
Neemt 't kleinste deel voor zich; zoo doet hij goed.”

Doch Pietje — nog zoo dom niet — sprak: „Och toe,
Laat broertje dan maar deelen, lieve moe.”

A. J. H.

schepping. Droevig, dat deze man, die zooveel heeft gezien van onze aarde, die zoo dikwijls en overal in de gelegenheid was om Gods groote werken te aanschouwen, den Schepper van dat alles niet kent in Zijn onbegrensde zondaarsliefde. Dat hij op de vragen, welke hij zelf stelt: Wat is ons doel? Waarheen gaat onze reis op de donkere wegen der toekomst? moet antwoorden: „Dat weten wij niet."

Ja, dat weten we wel, als we dien God hebben leeren kennen als onzen Vader in Jezus Christus; als we Zijn onveranderlijk Woord mogen lezen en verstaan. Dan is de toekomst ons niet duister! Dan weten wij, wat er zal geschieden met die aarde, waarop wij leven en welke wij bewonen; dan is het ons niet verborgen hoe en waar het eind van onze levensreis zal zijn. Mogen den schrijver van het in zoovele opzichten merkwaardige werk „Van Pool tot Pool" de oogen opengaan, opdat hij de liefde van God voor het schepsel, geopenbaard door Zijn Zoon Jezus Christus, leere kennen!

J. H. v. R.

SNEDIG.

Een eeuw geleden leefde in een onzer grootste koopsteden een kleermaker, die bekend was om twee dingen. Ten eerste leverde hij uitstekend werk; ten tweede trachtte hij verkeerdheden, die hem eigen waren, steeds goed te praten met een beroep op de Heilige Schrift. Hij verkeerde nl. veel en gaarne in gezelschap van vromen. Of hij aanvankelijk er zelf een was, zij daargelaten.

Had iemand hem ergens gezien, waar hij als Christen niet komen moest, dan was het: „Beproeft alle dingen, behoudt het goede." Werd hij bestraft, omdat men hem uit het wijnhuis had zien komen, dan beriep hij zich op Paulus' woord aan Timotheüs: „Drink niet langer water alleen, maar gebruik een weinig wijn." Had hij iemand ruw of scherp bejegend, dan kon hij wijzen op Salomo's raad: „Antwoord den zot naar zijn dwaasheid."

Eens onder de vrienden zijnde, kreeg hij het te kwaad met een tweetal, die hem ernstig wezen op zijn verkeerde neigingen en daden. Ten slotte werd de kleermaker gramstorig, en riep uit:

„Ik zal al wat ge zegt, maar bedekken met den mantel der liefde."

Toen sprak iemand, die er bij stond:

„Als u dien omhangt, kan men gerust met Paulus zeggen, dat hij een menigte van zonden bedekt."

De ander voelde den steek en werd eerst weer boos. Later echter moest hij erkennen, dat de zegsman gelijk had.

En het kwam zoo ver, dat hij zijn leven beterde.

De Bijbel.

In mijn jonge jaren maakte ik kennis met een gedicht hierover van den beroemden vader van den Engelschen historischen roman, Walter Scott. Ik trachtte het in deze voege in onze taal over te brengen.

Geen boek als dit; 't bevat alleen
't Verborgens der verborgenheên.
Dien mensch is God in waarheid goed
Dien Zijn gena het open doet,
Die, schoon de ziel nu juich dan treur,
Den sleutel van der heemlen deur
Daarin bij biddend zoeken vindt.
Heil, die zoo worstlend overwint!

Maar wie 't tot meerder twijfling leest,
Er 't spottend hart in wil vermeien,
Die zal in 't eind wanhopend schreien:
Dat 'k nooit geboren waar geweest!

A. J. H.

VII.

Looft den Heere, alle Heidenen!

Men was midden op den Atlantischen Oceaan. Een halve storm gierde over de onmetelijke watervlakte; zware wolken joegen laag langs het zwerk, en een eenzame Nederlandsche driemaster jachtte voort naar het Westen.

Het wakkere schip steunde in zijn gebinten; het stampde op de onstuimige golven. Maar het jachtte voort: dag en nacht, onverpoosd alle zeilen op, terwijl het want kraakte van het geweld van den stormwind.

Wijdbeens, den zuidwester in den nek, stond de gezagvoerder op het kommando-dek, terwijl zijn longen met welbehagen de frissche zeelucht inadenden.

„Zoo, mijnheer de graaf, komt u hier ook eens een kijkje nemen? De schuit vliegt er over heen, hoor!"

„Nog geen ongelukken gehad aan het want, kapitein?"

„Niemendal. Heeft men 'tooit zoo beleefd? Er is nog geen zeil verzet en geen touw verplaatst sinds we van Texel voeren. We lichtten den 26sten December '1) het anker, en zoo 't God belieft, bereiken we nog in deze maand Januari West-Indië."

Het had lang geduurd, voordat Zinzendorf deze reis ondernam, en zijn vijanden hadden reeds gezegd, dat hij wel een grooten mond opzette, om anderen naar de negerijen van West-Indië te zenden, doch zelf voorzichtig achter de schermen bleef.

Alles vuige laster! Reeds drie jaar lang had het in zijn hart geleefd, naar St. Thomas te gaan, er de broeders de hand te drukken en den Heidenen het Evangelie te verkondigen, doch een overstelpende arbeid had er hem steeds in verhinderd. Doch eindelijk, eindelijk! had de Heere de begeerte zijns harten vervuld; en, was de voldoening van den braven kapitein over de buitengewoon voorspoedige reis niet gering, Zinzendorfs blijdschap was nog veel grooter.

God was immers met hem. Hij, de Heere, had den stormwind geboden, Zijn dienstknecht snel naar de haven zijner begeerte te brengen. En zijn dankbaar loflied vermengde zich met het gebulder van den storm en het bruisen der golven ter eere van zijn grooten Koning, die over volken en oceanen regeert!

De gezagvoerder had het wel bij het rechte eind gehad.

„Wat heb ik gezegd?" zei hij een keer op vroolijken toon, den graaf bij den arm nemend, „wat blief? Ginds zie ik Eustatius liggen; wij halen 't nog vandaag — wis en zeker! En 't is nog maar de 28ste Januari!"

Denzelfden dag voer het schip de haven van het Nederlandsche eiland Eustatius binnen.

De graaf werd door de Hollandsche kooplieden met de onderscheiding, aan zijn stand verschuldigd, ontvangen, maar toen zij merkten, dat hij wilde doorreizen naar St. Thomas, stonden zij er toch vreemd van te kijken.

Zij vroegen hem met allen nadruk, of hij niet wist, dat St. Thomas het groote kerkhof is van West-Indië, terwijl er juist thans een moorddadig klimaat heerschte. Ze raadden hem aan, de reis in elk geval een paar maanden op te schorten; dan was er ten minste een kansje voor een vreemdeling, om er het leven af te brengen.

1) 1738.

Toen de graaf echter verzekerde, geen haar op zijn hoofd te hebben, dat er aan dacht de reis te verschuiven en geen uur en geen minuut kon wachten — ja, toen gaven ze 't op.

De een zei, nog nooit zoo'n harden kop ontmoet te hebben, en een ander verklaarde op zijn woord van eer, dat de wedergade van zooveel halsstarrigheid nog geboren moest worden. Maar wilde de man met het hoofd absoluut door den muur en zich met alle geweld in het ongeluk storten, goed! dan moest hij 't zelf maar weten.

De graaf vroeg, of hij een vaartuig kon huren naar St. Thomas.

Natuurlijk, al waren 't er tien.

„Kan ik het direct krijgen?”

„Onmiddellijk, op staanden voet.”

De handel werd aanstonds afgesloten; zaken waren immers zaken; en hij was genoeg gewaarschuwd.

Zinzendorf liet nog op denzelfden dag der aankomst de touwen losgooien; zijn gelaat straalde van een heiligen, Paulinischen zendingsijver, en de zeereis, die anders wel eens acht dagen kon duren, werd in één etmaal volbracht.

Toen merkte Zinzendorf sterker dan ooit te voren, dat de Heere met hem was.

Dober en Nitschmann, de bekende mannen, wien eens door Zinzendorf uitgeleide was gedaan tot Bautzen, bevinden zich niet meer te St. Thomas. De Broedergemeente heeft hen reeds vóór enkele jaren teruggeroepen naar het vaderland tot nieuwen, gewichtigen arbeid, en andere broeders, die zich even hartelijk den Heere hadden gewijd, zijn hen opgevolgd, het kostelijk zaad strooiend, op hoop van zegen.

Doch de blanke plantage-bezitters wilden het niet langer dulden. Het voorbeeldige leven der bekeerde Negers werd een scherpe aanklacht tegen hun eigen schaamteloos gedrag, en zij bestormden den Deenschen gouverneur met verzoekschriften, om aan de zending onder de slaven paal en perk te stellen.

Helaas! de gouverneur luisterde ten slotte naar hun aantijgingen. Aan de zendelingen werden verboden gegeven, en toen zij, getrouw aan hun grooten Zender, nochtans moedig voortgingen met hun gezegden arbeid, liet hij hen als weerbarstige rebellen in hechtenis nemen.

Dat is nu reeds drie maanden geleden; en het brood der bedruktheid en het water der bedruktheid is hun deel.

Zoo zitten zij daar weer een keer zwijgend bijeen in den vunzigen, vochtigen kerker: het hart vol bekommernis over de jeugdige Christengemeente uit de Heidenen, die een kudde is geworden zonder herder, zonder opzicht. En met een verbaasd gemoed vragen zij zich af, waarom de Heere zulks kon toelaten. Doch zij weten het immers in hun bitter en smartelijk lijden, dat de weg des Heeren is in het heiligdom.

Daar wordt de sleutel in het kerkerslot gestoken.

Het zal de cipier zijn, zooals wel meer gebeurt.

Zij kijken echter verwonderd op, want de cipier is het niet. Het is een Deensch officier — wat mag zijn komst beteekenen?

„Staat op,” zegt hij op vriendelijken toon, „en volgt mij — gij zijt weer vrije lieden!”

Wat is dat? Is hun kerkerleven ten einde? Waken zij of droomen zij?

De martelaren zien elkander aan met een blik van blijde verbijstering. Zij rijzen op en volgen den officier met kloppende harten. En indien in het volgende oogenblik een cherub in de pracht zijner zes vleugelen tot hen was neergedaald, om hun zielen te troosten, dan zou hun aandoening niet dieper en niet grooter zijn geweest, dan nu zij daar Zinzendorf, hun leider, hun geestelijken vader vóór zich zien staan.

„Redder in onzen nood!” stamelen zij.

Ja waarlijk! — Zinzendorf is hun redder. Hij is gekomen op de vleugelen van den storm, en zijn machtig woord heeft de kerkerdeuren opengeboren.

„Broeders!” zegt hij warm en innig, „gij zijt vrij!”

Maar als hij hun havelooze kleding ziet, hun vernagerd lichaam, de smartelijke rimpels van het lijden in hun aangezicht, dan wordt zijn hart week. Hij kust vol diepen eerbied de handen dezer door de wereld verachte dienstknechten van Christus en zegt met bewogen stem: „Gij hebt veel geleden, mijn broeders, om den Naam van den Heiland!”

Zinzendorfs tocht naar St. Thomas is een zegetocht geweest. Hij kwam; hij zag; hij overwon in de kracht zijns Gods.

Nauwelijks had hij vernomen, dat de zendelingen in den kerker smachtten, of hij begaf zich spoorwegs tot den gouverneur, waar het aan zijn vurige, wegslepende welsprekendheid gelukte, den broeders de onmiddellijke invrijheidstelling te bezorgen.

De gouverneur zelf voelde zich aangetrokken door Zinzendorfs machtige persoonlijkheid. Hij wenschte den graaf geluk met de bevrijding zijner broeders, en toonde hem zijn oprechte hoogachting.

Er kwam een groote beweging op het eiland, toen de mare rondging, dat de groote dichter, wiens liederen in de godsdienstige samenkomsten werden gezongen, was aangekomen. De geloovige Negers wilden den man hooren, voor wien zij zoo vurig hadden gebeden. En toen Zinzendorf die negenhonderd geloovigen toesprak, en den heiligen gloed der liefde in hun schitterende oogen las, werd zijn ziel overweldigd door een onbeschrijfelijk gevoel van vreugde en aanbidding.

Want God had de oogen dezer blinde Heidenen geopend. Nu zagen zij het eeuwige Licht. Zij werden uitgebuit, uitgezogen, gruwelijk mishandeld, en toch kleefden zij den Heere achteraan als een eenig man.

Gedurende de drie weken, dat de graaf op het eiland vertoefde, weergalmde het van de Halleis.

Zinzendorf kocht een huis op een berg met een kleine plantage er bij; dat huis werd tot missie-huis bestemd.

Hij noemde den berg den Bazuinenberg. In den avond van den 15^{den} Februari wijdde hij het huis, onder het gebed en de tranen der Christen-Negers, aan den dienst des Heeren en nam dezen tekst tot het onderwerp zijner rede: „Alle gij ingezetenen der wereld, en gij, inwoners der aarde! als men de banier zal oprichten op de bergen, zult gijlieden het zien, en als de bazuin zal blazen, zult gijlieden het hooren.”

Twee dagen later nam hij van de geliefde gemeente een hartroerend afscheid.

Toen Zinzendorf in Europa terugkwam, keken er zijn vijanden vreemd van op.

„Hoe kan dat nu?” zeiden ze. „De man is niet eens in St. Thomas geweest; dat zijn maar praatjes, door hem uitgestrooid. Was hij er geweest, dan zou hij niet terug zijn gekomen, want we weten absoluut, dat de Deensche regeering een bevelschrift heeft uitgevaardigd, om den onruststoker op St. Thomas gevangen te nemen.”

Inderdaad! het bevelschrift was uitgevaardigd, maar de Heere zorgde er voor, dat het niet kon worden uitgevoerd. Want toen het bevelschrift op het eiland aankwam, was de graaf reeds lang vertrokken!

De graaf echter vergat zijn verdrukte broeders niet. Thans hadden zijn eigen oogen den jammerlijken toestand in St. Thomas gezien, en in een aandoenlijk en treffend smeekschrift wendde hij zich tot den koning van Dene-marken, om aan de Christelijke zending de noodzakelijke vrijheid van beweging te waarborgen.

Dezen keer had de graaf zich niet tevergeefs tot den koning gewend. De vorst bedacht zich; hij vervulde Zinzendorfs begeerte, en Zinzendorfs overwinning was volkomen.

L. P.

AAN RHEDEROORD.

Wie schetst de schoonheid van uw dreven,
Den rijkdom van uw boschtapeet,
De forskheid van uw hooge stammen,
Hun fiere kruinen, stout en breed?
Uw velerlei van kleuren, tinten,
Van zilverlicht tot blauwend zwart,
De weelde van uw frissche geuren,
Uw zinbetov'rend boschconcert?

Wie zal het hooge Huis ons malen,
Dat, rijzend in uw lustwarand,
Zoo vredig neêrziet van zijn heuv'len
Op d' Ijselstroom en 't bloeiend land?

O, wellust is het u te aanschouwen
In 't kleed, dat u de zomer weeft,
Uit duizend, duizend groene kransen,
Waarop het gouden zonlicht beeft;

En zoet is 't, langs uw slingerpaden,
Door hoog geboomte en lager hout,
Uw heuvelreeksen rond te dwalen,
Tot 't oog, verrast, den voet weerhoudt;
Waar eensklaps stam en struiken wijken,
Een heuvel 't lieflijkst uitzicht biedt
Op golvende akkers, spieg'lend water,
En bergen ver in 't blauw verschiet.
't Is zoet uw zuiv're lucht te drinken,
Te baden in uw dennengeur,
Te volgen in uw beukenloover
Het blij gespeel van tint en kleur,
Of 't goudgeflonker langs uw boomen.
En op het moskleed aan hun voet,
De vrucht van snaaksche, speelsche stralen
Bij held'ren zomer-zonnegloed.

't Is zoet het oog te laten weiden,
Waar 't blauw der boschbes lacht in 't mos,
Waar schuchtere eekhoorns eenzaam dart'len
En 't schuw konijntje speelt in 't bosch.

't Is zoet naar 't vooglenkoor te luist'ren,
Een stemme gevende aan het hout,
Of naar het stille rits'len, fluist'ren,
Dat 't zomerwindje wekt in 't woud
Dan vaart soms door de ziel een huiv'ren,
Geheimnisvol, van diep ontzag;
Uw boschhal wordt een heil'ge tempel,
Waarin de knie zich buigen mag:
Een tempel die, met lijn en kleuren,
Met zuilengangen hoog en slank,
Met stoutgewelfde looverbogen,
Het harte stemt tot lof en dank.
Verrukking doet de ziele trillen,
En van de harpsnaar ruischt het voort:
Hoe heerlijk zijn uw werken, Heere!
Wat zijt ge schoon, o Rhederoord!

En dat alles is in gevaar. In gevaar om te verdwijnen, te vallen onder sloopers hand. De eigenaar van al die heerlijkheid wil zijn bezitting verkoopen, en geschiedt dit, dan is het gedaan met „de schoonheid van die dreven;” te vergeefs zal men „den lustwarand” zoeken en geen dichter de harpsnaar meer tokkelen om de schoonheid van Rhederoord te bezingen. Alle lof verdient daarom het streven der Vereeniging tot behoud van natuurmonumenten in Nederland. Moge het haar ook gelukken, Rhederoord te behouden en stellen alle natuurvrienden deze vereeniging in staat om dit stukje natuurschoon voor ondergang te behoeden!

J. H. v. R.

Juist bij het corrigeren der drukproef bereikt ons het bericht, dat het schoone landgoed voor sloopershand is bewaard, daar het aangekocht werd door baron Van Heeckeren van Kell te Ruurlo. Moge de nieuwe eigenaar alle natuurliefhebbers in staat stellen er evenveel van te genieten als geschiedde onder den vroegeren bezitter!

VIII.

In de kampen der Indianen.

De hoofdmannen der vijf Irokezen-stammen zaten, getooid met de onderscheidings-teekenen hunner waardigheid, de grootsche adelaarsveeren op het hoofd, peinzend en onbeweeglijk rondom het hoog opvlammende wachtvuur geschaard.

Zoo even had hen een vreemde boodschap bereikt van een blanken man, die hen door zijn tolk had laten zeggen: „Ik, uw knecht Zinzendorf, heb een woord van God tot u, machtige hoofdlieden, en tot uw volken. Ik vraag u, of ik welkom ben.”

De hoofdlieden riepen den tolk, Conrad Weissen.

„Hoe groot is het gezelschap?”

„De hoofdman is Zinzendorf. Voorts bestaat het gezelschap uit zijn dochter, enkele blanke mannen en een vrouw.”

„Hebben zij geen geweren meegebracht, om te ruilen tegen onzen jachtbuit?”

„Ze komen ongewapend, vertrouwend op uw gastvrijheid.”

„Hebben zij vuurwater meegebracht, dat onze volken, wanneer zij het drinken, dol van vreugde maakt?”

„Zij bezitten geen vuurwater. Zij verafschuwen het, omdat het uw volken rampzalig maakt.”

Toen zetten de hoofdlieden hun ernstige beraadslagingen voort, en een half uur later sprak de machtigste der hoofdlieden met een plechtig gebaar tot den tolk: „Zeg tot den blanken man aldus: Broeder! Wij vernemen, dat gij uit verre landen en over het groote water zijt gekomen, om ons Indianen een goede boodschap te prediken. Gij hebt niet geweten, dat wij hier zijn, en wij hebben niets van u geweten. Daarin is de hand van den Grooten Geest. Kom tot ons, gij en uw broeders! Gij zult welkom zijn!”

En als een onderpand van de oprechtheid hunner woorden gaven zij den tolk volgens de zeden der Roodhuiden een snoer van schelpen mee.

De graaf was met zijn zestienjarige dochter Benigna den vorigen herfst ¹⁾ te 's-Gravenzande scheep gegaan, en na een zware zeereis te New York aangekomen. Aan de Delaware-rivier had hij broeders en zusters ontmoet, er den wakkeren David Nitchmann II de hand gedrukt, en er krachtig toe meegemerkt, om er een kolonie der Broedergemeente te stichten. Het dorp werd Bethlehem genoemd.

Zinzendorf was thans geordend predikant, en legde in een vergadering, waarbij de gouverneur van den staat Pennsylvanië, Benjamin Franklin en andere invloedrijke mannen getuige waren, den gravetitel plechtig af. Hij wist de felle verdeeldheid tusschen de Lutherschen en de Calvinisten te Philadelphia te bezweren, en maakte zich toen gereed, de wilde Indianen te bezoeken.

De Irokezen waren zeer verwonderd, toen ze het gezelschap ontmoetten.

„Hoe kondt ge ons vinden, broeder?” vroegen zij, en Zinzendorf antwoordde, dat de weg zeer moeilijk was geweest. Hij had geleid door gevaarlijke moerassen; soms moesten zij zich een weg kappen door dichte bosschen; zij waren met hun paarden meer dan één rivier overgezwommen. Doch al die bezwaren waren nu overwonnen, en de

¹⁾ 28 September 1741.

blanken waren gekomen, om den Indianen te zeggen, hoe lief God hen had.

Na den Irokezen het Evangelie verkondigd te hebben, wendde Zinzendorf zich tot de Mohikaners, tot het arbeidsveld van broeder Rauch, waar hij den merkwaardigen Mohikaner Tschoop ontmoette.

„Broeders!" zoo placht Tschoop zijn bekeering te vertellen: „ik ben een Heiden geweest, en onder de Heidenen oud geworden; zoo weet ik dan wel, hoe het met hen staat. Er kwam eens een prediker tot ons Mohikaners; hij wilde ons onderrichten en ving aan, ons te bewijzen, dat er een God is. Toen riepen wij: Ei prediker, meent gij, dat wij zulks niet weten? Ga terug vanwaar gij gekomen zijt! Een andermaal kwam een prediker, en wilde ons onderrichten. Gij moet niet stelen, zeide hij; niet zuipen, niet liegen, enz. Wij antwoordden hem: Gij dwaast! Meent gij dan, dat wij zulks niet weten? Leer het eerst zelf, en onderricht de lieden, waartoe gij behoort, dat zij het niet doen, want wie zuipt en liegt en steelt er meer dan uw eigen menschen? En wij zonden hem weg.

Na eenigen tijd kwam Christian Heinrich ¹⁾ tot mij in mijn hut en zette zich bij mij. De inhoud van zijn toespraak was ongeveer het volgende: „Ik kom tot u in den Naam van den Heere des hemels en der aarde; Hij laat u weten, dat Hij u gaarne wil zalig maken en opheffen uit de ellende, waarin ge ligt. Voor dat doel is Hij mensch geworden, heeft Zijn leven voor de menschen gegeven en Zijn bloed voor hen vergoten."

„Daarop legde hij zich neer in mijn hut en sliep in, want hij was vermoeid van de reis. Toen dacht ik: Ei, wat is dat voor een man? Hij ligt daar en slaapt zoo rustig. Ik kan hem in eens doodslaan en in het bosch werpen — wie zou naar hem vragen? Maar de man sliep onbekommerd; en zijn woorden kon ik niet kwijt worden. Zij kwamen mij steeds weer te binnen, en als ik sliep, dan droomde ik van het bloed, dat Christus voor ons heeft vergoten. Toen dacht ik: Dat is toch wat anders! en vertolkte de andere stamgenooten de woorden, die Christian Heinrich nog verder tot ons sprak. Zoo is de geestelijke opwekking onder ons tot stand gekomen." ²⁾

De hoofdmans der Mohikaners ontving Zinzendorf met hartelijke vriendschap. Hij sprak er zijn vreugde over uit, dat een dienstknecht van God tot hem was gekomen, en luisterde met open ooren naar het wonder van Golgotha.

Zinzendorf voelde zich bij de Mohikaners echt thuis.

„De door ons gebouwde woning van boomschors," schreef hij later, „was het liefste huis, dat ik ooit heb bewoond. Van binnen was het wel eens wat krap en van buiten stroomde de regen binnen, maar van de zijde der Heidenen was het een heldere lucht, en alle dagen beleefden wij nieuwe vreugde van onze goede Indianen."

Zinzendorf's derde Indianen-reis door een oerwoud naar het gebied der ruwe, wraakzuchtige en wreede Schawanosen. In 't oog der wereld was het een drieste waaghalzerij, maar Zinzendorf vertrouwde op God.

Het gezelschap sloeg de tent op in de woestijn Shehantowa, in de nabijheid van het hoofddorp der Schawanosen, en vertoefde er drie weken, om de zeden en de gebruiken van den stam uit te vorschen, en hun van nut te zijn.

De blanken wisten, dat hun leven aan een zwakken draad hing. Daarom hielden zij des nachts bij beurte de wacht, terwijl Zinzendorf in die stille nachtwaken naar de pen greep, en gevoelvollen liederen dichtte.

Eens kwam de tolk Conrad Weisser in een hevige opwindung de tent binnen.

„Wat scheelt er aan?" vroeg Zinzendorf verbaasd.

„Een onverklaarbare angst heeft mij aangegrepen," antwoordde de tolk.

„Wat is, er dan geschied?"

Er was niets bijzonders geschied, en de reden van zijn angst was geheel onverklaarbaar.

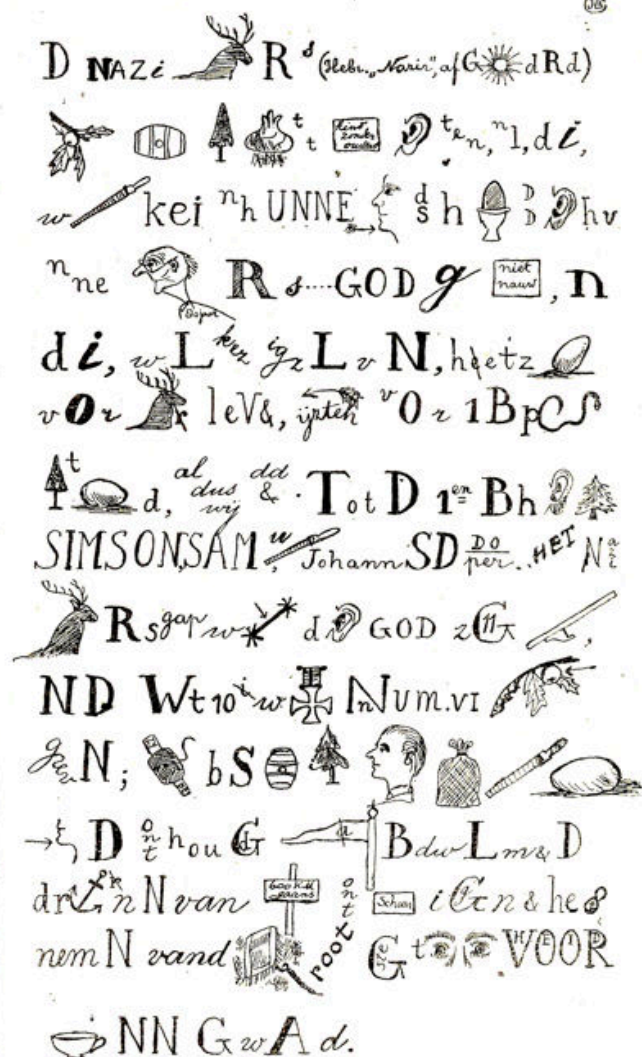
Toen dacht Zinzendorf na, want hij bracht alles in verband met het vaderlijk bestuur zijns Gods. En ziedaar! hij ontdekte het plan der Schawanosen, om hen allen te vermoorden.

Het gerucht had zich namelijk onder de Indianen verspreid, dat deze blanken listige lieden waren, die naar zilvermijnen zochten, en hen straks van hun jachtvelden zouden berooven. Zinzendorf liet onmiddellijk de tent oprollen en vertrok met zijn gezelschap.

Het was herfst. De rivieren waren hooggezwollen, en in duistere, koude nachten dwaalde het gezelschap door de oerwouden. Doch allen bereikten veilig de gemeente te Bethlehem, en Zinzendorfs wachtwoord, waarmee hij was opgetrokken naar het gebied der Indianen, was weer treffend vervuld: „Vrees niet voor hun aangezicht, want ik ben met u, om u te redden, spreekt de Heere!" ¹⁾

¹⁾ Jeremia 1: 8.

REBUS.

In drie op elkaar volgende maandnummers zal een rebus worden opgenomen. Hierboven vindt men de eerste. De oplossingen moeten eerst ingezonden worden na het verschijnen van het laatste nummer in juli, en dan alle drie tegelijk vóór 15 Augustus a.s. Als prijzen worden 25 gebonden boekwerken of gravures uitgelooft.

¹⁾ Christian Heinrich Rauch, die reeds in 1740, toen zich een kolonie der Broedergemeente in Pennsylvanië vormde, de zending begon onder de Delaware, Irokezen en Mohikaners.

²⁾ Tschoop ligt op het kerkhof van de Broedergemeente te Bethlehem als de laatste der Mohikaners begraven.

IX. Psalmen in den Kerker.

In 1742 zat Zinzendorf in den kring der dappere Irokeezen de vredespijp te rooken, en voordat het volgende jaar ten einde was, werd hij met zijn zoon Christiaan Rénatus opgesloten achter de zware muren der citadel te Riga.

Hoe was dat toch gekomen?

Zinzendorf was steeds in het harnas. Waar hij ging of stond, barstte de storm van den tegenstand los, want licht en duisternis kunnen elkander niet verdragen. De giftige pijlen van den laster, die in de oude wereld op hem waren gericht, waren hem tot in de nieuwe wereld gevolgd. Men had in Philadelphia verteld, dat hij een dronkaard was, en dat het meisje, hetwelk hem vergezelde, niet zijn dochter was, maar de dochter van een stuurman, door hem geschaakt.

Misschien vormde die smaad en hoon een tegenwicht bij den onbegrensden eerbied en de onmetelijke toewijding, die hij van de zijde der broeders genoot. Zijn wil was hun wet. Zij zouden voor hem gaarne elk uur van den dag en van den nacht hun leven hebben gegeven; hij werd door hen ontvangen met dat eerbiedig ontzag, waarmede de profeet Elia in de dagen van ouds door den godvreezenden Israëliet werd begroet.

Inderdaad! er was een gewicht noodig aan de klok.

Hij werd niet alleen in zijn persoonlijk leven aangerand, maar hij werd ook een valsche profeet genoemd. In hem werd het heilig streven der Broedergemeente, om het Evangelie aan alle creaturen te prediken, aangetast.

Het profetisch woord van den magister Schaefer, ruim twintig jaren geleden gesproken, dat de Heere op de heuvelen van Herrnhut een licht zou aansteken, dat schijnsel zou geven door het gansche land, was tienvoudig vervuld. De zendelingen van Herrnhut waren uitgetrokken, zonder buidel en zonder male, naar de vier windstreken der wereld, en stekjes der Broedergemeente waren zelfs in Rusland geplant.

De machtige voormannen der Grieksch-orthodoxe kerk echter waren onrustig geworden, en de kleine Broedergemeenten in de Oostzee-provincies vielen bij de Russische regeering in ongenade. Drie broeders, die als zendelingen naar het verre Oosten zouden vertrekken, werden te St. Petersburg in hechtenis genomen, en de vierde, die door den graaf met een persoonlijk schrijven tot de Synode der Grieksch-orthodoxe kerk was gezonden, werd direct bij

zijn aankomst in de gevangenis geworpen. — Dat zag er donker uit.

Maar Zinzendorf was geen man, om bij de pakken neer te zitten. Hij had in St. Thomas de kerkerdeuren geopend — zou het hem in St. Petersburg mislukken? Hij zou tot de Russische Keizerin, de alleenheerscheres, gaan; hij zou haar overtuigen, dat de Broedergemeenten niet uit revolutionairen, maar uit vreedzame, rustige menschen bestonden, die Gode wilden geven, wat Godes, en den Keizer, wat des Keizers is.

De graaf werd gewaarschuwd, dat hij in den muil van den leeuw zou loopen, maar had hij een plan genomen, dan stond het gemeenlijk onwrikbaar vast, en dezen keer was het niet anders.

Zoo trok hij dan met een gezelschap broeders en zijn zeventienjarigen zoon in de barre Decembermaand welgemoed naar Lijfland, waar nog verschillende gemeenten werden bezocht, en vervolgens naar Riga.

Aan den linker Duna-oever richtte Zinzendorf een verzoek aan den gouverneur, veldmaarschalk Lascy, om een paspoort naar St. Petersburg.

De broeder Weisz zou den brief overbrengen. Hij deed het ook. Maar hij kwam niet terug; de gouverneur had hem laten opsluiten in de citadel te Riga.

Wat was al een heel slecht begin.

Maar 't zou nog vreemder loopen.

De gouverneur liet den graaf melden, dat hij geen paspoort kon geven, zoolang de Keizerlijke vergunning uit St. Petersburg niet was afgekomen. Het was erg jammer; de graaf zou zich wel erg vervelen. En daarom werd hij beleefd uitgenoodigd, naar de citadel te komen.

Er zat in de gegeven omstandigheden niets anders op, dan aan de beleefde uitnoodiging gevolg te geven. De man, die zich had voorgenomen, de broeders uit de gevangenis te verlossen, bracht het niet verder, dan dat hij met zijn gansche gezelschap hun gevangenschap zou deelen, en zulks moest den vurigen, voortvarenden Zinzendorf

overkomen, die van den nacht een dag maakte, omdat de dag hem te kort was voor zijn arbeid.

Bovendien was zijn lot en dat der zijnen zoo onzeker. Zij waren in het land van het Tsarisme; hun leven, hun toekomst hing af van een luim, van een gril der alleenheerscheres — zouden zij ooit hun vaderland wederzien?

Het was een bittere beproeving. Maar als ooit een Christen met blijmoedigheid den harden tegenslag heeft gedragen, dan was het Zinzendorf.

Met vasten tred en opgeheven hoofd, als een koning, overschreed hij den drempel van het sombere gebouw. De dagtekst der Broedergemeente luidde: „Beschadigt de aarde niet, noch de zee, noch de boomen, totdat wij de dienstknechten onzes Gods zullen verzegeld hebben aan hunne voorhoofden.”*)

Hij werd verzegeld; zoo was zijn stemming.

Hij klaagde niet en morde niet; hij vond den gouverneur een vriendelijk, minzaam man, en deze grauwe, zware

ZINZENDORF.

*) Openbaring VII : 3.

muren, die eeuwenlang gesnik en wanhoopskreten hadden opgevangen, weergalmden van liederen — lofliederen in den kerker.... psalmen in den nacht....

„Mijn teeder geliefde vrouw!” zoo schreef hij op Kerstavond 1743 aan zijn Erdmuth, „zulke leidingen hebben hun doel, en ik geloof vast, dat de Heiland alles wel zal maken. De veldmaarschalk is buitengewoon hoffelijk geweest, en ik kan van zijn zijde niets dan goedwilligheid zien.

„Wij vormen hier een aardig aantal, die om des Heilands wil gevangenen zijn. Mijn zoon is verheugd, dat hij zoo iets met zijn vader mag meemaken. Ik zal je zooveel schrijven, als ik kan. Denk, dierbaar hart, dat wij een Heiland hebben, in Wiens trouwe handen wij zijn, en Die ons liefelijk en zalig leidt, al ziet de weg er soms wonderlijk uit, en al zouden wij een anderen weg hebben gekozen.

„Ik heb in mijn leven werkelijk nergens minder neiging toe bespeurd dan tot gevangenschap, maar nu 't er toe gekomen is, vind ik het goed. Ik kan verder niets zeggen dan hetgeen ik je reeds vroeger heb gezegd: Als ik niet aanwezig ben, zoo wees jij mijn trouwe plaatsverangster!”

De gevangenschap zou intusschen maar van korten duur zijn. Den 9^{den} Januari meldde hem de kommandant der stad, dat Hare Keizerlijke Majesteit het onnoodig achtte, zijn zaak te onderzoeken, maar hoe eerder hij Rusland verliet, hoe liever het haar zou zijn.

Het was wel een zonderlinge vorm, waarin hem zijn invrijheidstelling werd medegedeeld. De poorten der citadel werden geopend, en Zinzendorf verliet met zijn gezelschap de gevangenis.

De sombere citadel had een machtigen indruk gemaakt op zijn zieleleven, en hij verzekerde later meermalen, dat die gevangenpoort nimmer uit zijn herinnering zou worden uitgewischt.

Het was voor hem een gezegend oord geweest, en later bleek het, dat zijn gevangenschap den broeders en den zusters in het Tsarenland ten goede was gekomen.

L. P.

ZOMERAVONDLIEDJE.

Langzaam daalt op velden
Uitgestrekt en veer
Avondvrede neer;
Westerhemel teekent
Kleuren zacht en teer.

Lieve bloemenkelkjes,
Schuilend bij de haag,
Buigen zich omlaag;
Koeien staan te suffen,
Lust'loos, loom en traag.

Kwett'rend uit de slooten,
Uit het oeverriet,
Hier en in 't verschiet,
Wonderlijk eentonig,
Klinkt het kikkerlied.

Rits'lend in het loover,
Scherend langs het gras,
Rimpelend den plas,
Fluistert 't zoele windje
Nog hoe warm het was.

H. W. AALDERS.

De Aenkomenden

GEVAT.

Dat de aardappel het geheugen en in het algemeen de verstandelijke vermogens verzwakt, is dikwijls beweerd, doch zonder dat men één bewijs daarvoor geleverd heeft.

Ook de Hessische dichter Heinrich von Wildungen hield op een avondgezelschap te Marburg halsstarrig deze bewering staande en bleef naar zijn meening het bewijs daarvoor niet schuldig. Bij den avondmaaltijd nu werd een prachtige aardappeltaart voorgediend, waarvan de dichter smakelijk at, terwijl hij haar voor een kostelijke taart verklaarde. De vrouw des huizes wilde hem nu overtuigen van zijn dwaling en het gansche gezelschap barstte in een hartelijk gelach uit, daar Von Wildungen kort tevoren verklaard had, dat hij de aardappelen in elk gerecht, waarin zij waren, proefde en niets daarvan at. Doch de dichter redde zich spoedig uit de verlegenheid. „Zie, mijn heeren, hier heeft men al dadelijk een bevestiging van mijn beweren, dat aardappelen schadelijk voor het verstand zijn; nauwelijks heb ik van het aardappelgerecht geproefd, of ik weet zelfs niet meer wat ik gegeten heb.”

DE VEILIGSTE WEG.

Koning Hendrik van Frankrijk — denkelijk Hendrik IV — wandelde op een morgen in de tuinen van zijn paleis, toen hij achter zich haastige voetstappen vernam. Omziende bespeurde hij een werkwongen, die hem blijkbaar zocht. Weldra was de knaap bij hem, en toonde hem een mandje met prachtige appelen, die de tuinman hem zond, met een morgengroet.

De koning zette zich op een bank neder, koos een fraaien appel uit en hapte gretig er in. Toen wenkte hij den jongen het mandje neer te zetten, en zelf ook plaats te nemen op de bank.

„Ziedaar,” sprak koning Hendrik al etende, terwijl hij den jongen een lekkeren appel toereikte, „dat is voor je boodschap.”

De knaap bedankte en zette zich, nam zijn zakmes en begon bedaard den appel te schillen.

„Wat,” riep de koning ontstemd, „schil jij de appelen! En ik zelf eet ze maar zoo met de schil!”

„Uw Majesteit moet het mij niet kwalijk nemen,” antwoordde de jongen, „maar onderweg is een van de appels in den modder gevallen. Ik heb hem opgeraapt, maar weet niet recht welke het is. Daarom koos ik maar den veiligsten weg.”

A. J. H.

GEDACHTEN.

Het lezen is soms niets anders dan een gevaarlijke manier van ledig zijn, wanneer wij er nl. slechts een vluchtig genoeg van maken, wanneer wij geen moeite nemen om zelf na te denken, waar te nemen, te vergelijken en te oordeelen, wanneer wij ons enkel laten meeslepen door den stroom van gedachten van anderen. Het goedgekozen boek moet voor ons een metgezel, een vriend, zelfs een tegenpartij zijn; wij moeten er mede spreken, overleggen, redetwisten: slechts onder deze voorwaarden kan het lezen nuttig zijn.

E. SCHARTON.

Het is niet gering te weten, dat men niets weet.

HIERONYMUS.

X. De Zwerver thuis.

Waar waren de jaren heengevlogen! In 1737 had de Saksische regeering gezegd: Het gaat zoo niet langer; Zinzendorf wordt gevaarlijk voor den staat; hij moet verbannen worden voor altoos.

Helaas! zij had naar valsche getuigen en vuige lasteraars geluisterd, en joeg haar trouwsten onderdaan de woestijn in. Doch Zinzendorf had niet versaaft. Moedig had hij den pelgrimsstaf gegrepen, en met het Evangelie in de hand had hij de landen doorschreden.

Daartoe was hij immers geroepen. Daartoe was de poort van het geliefde vaderland voor hem op het nachtslot geworpen. Saksen was immers veel te klein voor den apostel der achttiende eeuw — de wereld zou zijn toekomstig gebied zijn.

Tien jaren zwerveling en banneling....

Er was veel geschied in die tien jaren. Meer dan één werelddeel had hem gezien. Hij was in doodsgevaaren geweest, meer dan eens; hij was te Riga in de gevangenis opgesloten; menigmaal werd hij door ziekte aangetast. Te Amsterdam was hij in den nacht, terwijl hij sliep, door brand bedreigd, en in dat zelfde Amsterdam was overdag voor zijn logement een dreigende volkshoop saamgestroomd, omdat men had verteld, dat deze evangelist niets anders was dan een verkapte propagandist der Oranjepartij.

Doch hij was steeds uitgered geworden. De Heere had tot hem gezegd: „Vrees niet voor hun aangezicht!” — waarvoor zou hij dan vreezen?

Op een zijner veelvuldige voetreizen schoot een keer op een eenzamen weg van achter de struiken een allergevaarlijkst individu op hem af. Hij richtte het vuurwapen op den graaf en riep: „Je geld of je leven!”

Zinzendorf gaf bereidwillig zijn geld af; daarop legde hij de hand op den schouder van den struikroover, en zag hem lang aan, met een heilig medelijden.

„Lieve broeder!” zeide hij eindelijk, „wanneer gij eenmaal aan de galg komt, herinner u dan, dat Jezus voor arme zondaren is gestorven!”

Het was den roover te machtig geworden; het geld was gaan gloeien in zijn zak. God had het woord aan zijn geweten gezegd, en hij was een kind Gods geworden.

Zoo was Zinzendorf in al zijn doen. Hij was een onverschrokken held; zijn woord ontroerde de consciënties, en hij kende slechts één redmiddel: Christus.

Hij mocht getuige en medewerker zijn bij de heerlijkste geestelijke opwekkingen. Er ontstond een honger en dorst naar Gods Woord; hij spijzigde de hongerigen en verklikte de dorstigen.

Den eenen keer reed hij in een galarijtuig, met twee lakeien achterop; den volgende keer doorschreed hij met een stevigen stok in de hand de Duitsche landen. Zoo bezocht hij Lijfland en Zwitserland; Silezië en Denemarken. Hij bracht talrijke bezoeken aan Nederland en Engeland, vertoefde twee jaren in Amerika, en stichtte de Broedergemeente te Heerendijk, bij IJsselstein, die later naar Zeist werd overgebracht. Of hij te Berlijn sprak in een patriërshuis, terwijl een rij van twee en veertig rijtuigen voor de voorname toehoorders stond te wachten, of dat hij in een oude schuur het Woord des Heeren predikte, overal had hij een aandachtig gehoor, en in zijn vurige wel-sprekendheid evenaarde hij Chrysostomus den kerkvader.

Hij kwam op de Ronnenburg bij Frankfort, om er te evangeliseeren. De toestand was er wanhopig. De gebouwen lagen half in puin; dieven en roovers hokten er samen, en broeder Christiaan David schudde misnoedig het hoofd. „Mijnheer de graaf,” zei hij, „hier kunnen wij niet wonen.”

Zinzendorf glimlachte.

„Christiaan! zijt gij niet in Groenland geweest?”

„Jawel,” zei Christiaan op driftigen toon: „ik ben in Groenland geweest, maar hier is ’t erger — geen fatsoenlijk mensch kan ’t hier uithouden.”

De graaf liet Christiaan praten. Hij sloeg er zijn tent op, en verkondigde in die vertrekken, waar het geiep van hongerige ratten werd gehoord en de spinnen haar webben weefden, aan Joden en Zigeuners het Evangelie. Hij was evenals Paulus in alles goedsmoeds. Hij bracht vroolijkheid en zonnenschijn mee; waar hij kwam, werd hartelijk gelachen.

Doch bij dit alles was hij een balling, een zwerver, en zijn hart ging dikwijls reikhalzend uit naar de geliefde gemeente te Herrnhut.

Er was echter een zoete troost. De dagen der ballingschap kortten op; God had hem immers gezegd, dat zijn ballingschap niet langer dan tien jaren zou duren, en ze spoedden ten einde. Hij was in 1737 verbannen, en thans schreef men 1747.

Zou werkelijk het uur der verlossing slaan?

Het zag er niet naar uit.

De lasterveldtocht tegen Zinzendorf en diens arbeid duurde nog altijd voort met onverminderde heftigheid. Het hagelde schotschriften, en nergens werd de graaf vinniger beschuldigd dan in zijn vaderland. Het was een sterke geloofsbeproeving voor den graaf, en het was hem onbekend, wat er in de geheime raadkamer des konings werd besproken.

In die koninklijke raadkamer begon het echter te dagen. God had Zich opgemaakt, om aan de ballingschap van Zijn trouwen dienstknecht een einde te maken, en wie zou het dan keeren? Buigt Hij de harten der koningen niet als waterbeken?

Er was aan het Saksische hof een kentering in de gezindheid waar te nemen, en de koning begon de lasteraars met scherpe woorden af te schepen.

Hij was onlangs zelf in Herrnhut geweest. Het waren ordelijke, fatsoenlijke, rustige burgers, die hij had ontmoet; er heerschte welvaart, zooals hij met eigen oogen had gezien. Hij wenschte, dat al zijn onderdanen zoo waren als die Herrnhuters, en als de Broedergemeente zoo was, dan kon haar leider geen slecht mensch zijn.

De koning sprak er met zijn minister graaf Hennicke over, en stelde voor, de vlijtige, nijvere Herrnhuters te helpen, indien zij nieuwe koloniën in zijn rijk wilden stichten.

Hij informeerde met de grootste belangstelling naar Zinzendorf, en vernam, dat deze nog steeds in ballingschap leefde.

„Daar moet ten spoedigste een einde aan komen,” beval de koning. „Hij is een voortreffelijk man, die gemeen belasterd is; ik wil, dat mijn staten weer voor hem open staan.”

Den 13^{den} October ontving Zinzendorf het koninklijk besluit, waarbij zijn ballingschap werd opgeheven. En den volgende dag werd hij met gejuich en geween, als een vader, die van verre tochten huiswaarts keert, te Herrnhut binnengehaald.

De broeders waren vol blijde verbazing, dat zij den geliefden leider weer in hun midden mochten zien, doch Zinzendorf was niet verwonderd. De Heere had het hem immers beloofd, en zou Hij Zijn woord niet gestand doen?

De dagtekst luidde, treffend aanpassend aan de heugelijke gebeurtenis: „En de Heere wendde de gevangenis van Job.”

L. P.

verloop der woorden, met al de voordeelen, aan die kennis verbonden.

Het is noodig hier even iets op te merken. Onder de boeken uit vroeger tijd, die belangrijk gewijzigd zijn, staat onze Statenbijbel voorop. Toch keure men om het bovengezegde de nieuwe uitgave niet af. Want voor een Bijbel, al is het ook een zoo prachtige vertaling als de onze, blijft toch de eerste eisch duidelijkheid. Alle eischen van schoonheid, taal, stijl enz. moeten daarvoor zwichten. Op onze Bijbelvertaling komen we straks terug.

(Den heer C. te S. dank voor zijn opmerking, dat de spelling eigenlijk niet bij het verloop der taal behoort, al zou ik dit niet gaarne onvoorwaardelijk onderschrijven.)

A. J. H.

HET KOORTSMIDDEL.

Koorts is een ongesteldheid, waarmee wij bijna allen wel eens kennis hebben gemaakt, juist niet voor ons genoegen.

Zoo was het vroeger ook, en van daar dat steeds naar middelen werd gezocht, die tegen de koorts dienst konden doen. Zeer bekend onder deze waren b.v. de alsemknoppen, „knoppen van aalst,” zooals de gemeene man zei. Toch had men geen bepaald koortsmiddel tot op den tijd, dat de kina ontdekt werd, wier hooge waarde tegen de koorts spoedig door velen werd erkend en geprezen. Wel is dit oordeel over de heilzaamheid en de uitwerking der kina verschillend, maar nog altijd beslaat zij onder de geneesmiddelen een voorname plaats.

Hoe is men aan dit middel gekomen, dat niet lekker, toch veel begeerd is?

Eeuwen geleden behoorde een groot deel van Zuid-Amerika, o. a. ook Peru, aan Spanje. Nu gebeurde het dat een troep Spaansche krijgslieden door een bosch trok. Onderweg werd een der mannen ziek en daar er haast bij het werk was, legde men den man, die de koorts had, bij een poel neder in de schaduw van hooge, zware boomen, plaatste wat voedsel onder zijn bereik en liet hem toen alleen.

Weldra gevoelde hij hevigen dorst. Hij bespeurde den poel, kroop er heen en dronk van het drabbige water. Het smaakte afschuwelijk bitter, toch dronk hij voort en viel eindelijk in slaap. Toen hij ontwaakte, voelde hij zich veel beter. Weer dronk hij van het bittere water, maar het scheen hem goed te doen, althans reeds na een paar dagen kon hij de anderen volgen.

Wat was er gebeurd?

De boomen rondom den vijver waren dezelfde, uit wier bast de kina wordt getrokken. Die bast viel nu en dan af en de stukken kwamen in het water terecht. Dit laatste werd daardoor op den duur bitter. En zoo had de soldaat onbewust een koortsdrank ingenomen, die hem van zijn ziekte verlost.

Toen hij vertelde, wat hem gebeurd was, trok dit verhaal de aandacht van enkele zijner hoorders. Zij maakten de reis naar den poel; het water werd onderzocht en zoo kwam men tot de ontdekking, dat de oorzaak der bitterheid gelegen was in de werking van de boombast, die tevens een uitnemend middel tegen de koorts was gebleken, gelijk weldra herhaaldelijk.

Later werd de kina algemeen bekend, en ook elders dan in Amerika vindt men den kinaboom, die onder anderen gekweekt wordt in onze Oost.

A. J. H.

SCHRANDER.

'k Begrijp het niet,
Zei Piet;

Wanneer een groote of wijze is overleden,
Wordt dat in krant bij krant vermeld;
Het wordt op straat, in huis verteld,
Het is het feit van heden.

Maar nimmer kreeg ik nog te hooren,
Dat zulk een groote of wijze was geboren.

'k Begrijp het niet,
Zei Piet.

A. J. H.

XI. Oorlogsgedruisch.

De lucht zat vol electriciteit. Nog was het vrede, maar de bevolking bevreesde, dat er iets vreeselijks naderde, iets onontwikkbaars, onverbiddelijk als het Godsgericht.

Het was een Godsgericht voor de volken. De bliksemstraal sloeg uit; de zeven-jarige oorlog begon; en zonder oorlogsverklaring overschreed de Pruisische koning Frederik II, de zoon van den vorst, die den graaf als zijn geestelijken raadsman had beschouwd, met een machtig leger de Saksische grenzen.

De koning verklaarde, slechts oorlog te voeren tegen Oostenrijk, maar hij wist, dat Saksen de geheime bondgenoot was van Oostenrijk. Het Saksische leger trok zich terug naar Pirna aan de Boven-Elbe, en binnen veertien dagen bezetten de Pruisen in den nazomer van 1756 ongeveer geheel Saksen.

Het was op een van die dagen, op een wonderschoonen Septemberdag, dat Zinzendorf voor een der hooge ramen van zijn kasteel te Berthelsdorf stond, toen zijn oor het geluid opving van Pruisisch hoorngeschal, terwijl een afdeling blauwe uniformen zichtbaar werd. En hij dacht aan den tekst van dezen dag: „Wanneer gij zult hooren van oorlogen en beroerten, zoo wordt niet verschrikt.”

Het was nu vijftig jaar geleden, dat hij als kind de Zweedsche krijgslieden had zien komen. Toen was het Karel XII, die de wereld vervulde met zijn wapenroem en avontuurlijke tochten; thans zou een Pruisische koning hetzelfde doen.

Er kan veel veranderen in een halve eeuw. Er was een nieuw geslacht opgestaan, dat het oude niet kende. Er ontwikkelde zich een crisis tot nieuwe toestanden; de herauten stonden op, die een nieuwen dag verkondigden: den dag der Fransche Revolutie!

Er waren rimpels gekomen in Zinzendorfs gelaat; er liepen grijze draden door zijn haar. Doch hij was nog niet verouderd, en zijn kracht was nog frisch.

Er speelde een zachte glimlach om zijn lippen; hij dacht aan broeder Johann Soerensen.

„Broeder Soerensen,” had hij een keer gezegd, „wilt gij morgen naar Groenland gaan?”

En zonder zich te bedenken, had Soerensen geantwoord: „Jawel, als ik maar een paar schoenen heb.”

Den volgenden morgen kreeg hij de schoenen, en hij ging onmiddellijk op stap: zonder buidel en zonder male, maar met een Godsvertrouwen, dat bergen verzette.

Des levens vreugd en des levens leed had de graaf ervaren, ook in zijn huisgezin. Aan hem en zijn Erdmuth waren twaalf kinderen geboren, en negen er van waren door de ouders naar den stillen doodenakker gebracht.

Des levens verloop is, dat de kinderen hun ouders naar het kerkhof brengen; hier was het omgekeerd. De ouders zagen hun kinderen opbloeien en sterven — kostelijk zaad, in de groeve neergelegd, bevochtigd door de tranen der ouders!

Zijn geliefde zoon Christian Renatus, die zijn gevangenschap te Riga had gedeeld, en hem reeds tot zulk een grooten steun was geworden in zijn veelomvattenden arbeid, was ook heengegaan.

Vier jaar geleden was hij gestorven. Ver van zijn ouders — te Londen. Aan de toring; vijf-en-twintig jaar oud.

Heerlijk was zijn einde. Den dood voelende naderen, gaf hij zelf de liederen op, die zijn heengaan zouden begeleiden. Zelf zong hij mede, wandelend door de vallei van de schaduwen des doods, totdat een snik zijn lied afbrak.

Toen hief hij de zegeliederen van Sion aan, want hij was thuis. Doch zijn vrienden hoorden die zegeliederen niet, omdat zij nog woonden in den aardischen tabernakel.

Te Herrnhut had de gravin de ernstige wending in de ziekte van haar zoon vernomen, en was in spijt van haar geschokte gezondheid onmiddellijk afgereisd, om haar kind in het vreemde land te bezoeken. Doch nog voordat zij de Geldersche grenzen had bereikt, ontving ze de ontroerende tijding van zijn overlijden. Overstelpst door smart, zette zij haar tocht voort, en vertoefde eenige dagen te Zeist, voordat zij doorreisde naar Engeland, waar de treurende moeder heete tranen schreide op het graf van haar geliefd kind.

Terwijl de graaf daar voor het hooge raam van zijn kasteel stond, dacht hij aan Erdmuth.

Zij was zijn rechterhand geweest. Geen klaagtoon was ooit over haar lippen gekomen om zijn veelvuldige afwezigheid, en kwam hij terug, dan juichte haar hart den geliefde tegemoet. Zij was onvermoeid; zij vervulde zijn plaats met een wijsheid en een toewijding, die bewonderenswaardig waren. „Zij was geen copie,” zei Spangenberg van haar, „maar een origineel.” Zij had haar zelfstandige meening, en wist de voortvarendheid van den graaf, als deze in voorbarigheid dreigde over te slaan, te temperen door haar zachte maar vastberaden hand.

Zij deed voor haar man verre reizen: onverschrokken en dapper, zooals het een echte zendelingsvrouw past, en van haar gold het woord van den Spreukendichter: „Haar kinderen staan op en roemen haar welgelukzalig; ook haar man, en hij prijst haar, zeggende: Vele dochteren hebben deugdelijk gehandeld, maar gij gaat die allen te boven!”

Toen de gravin van het bezoek aan het graf van haar zoon was teruggekeerd, was zij veranderd. Een stil heimwee had bezit genomen van haar ziel, een reikhalzend verlangen naar de zalige velden der eeuwigheid.

Er begon iets hemelsch door den aardischen tabernakel heen te schemeren. Even als het loover, voordat het gaat sterven, het oog van den wandelaar bekoort door de teederste tinten, zoo werd haar gemoed.

De lippen van den graaf begonnen te beven, terwijl hij aan dit alles dacht.

Het was voorbij. De doodsklokken van Herrnhut hadden geluid: nog geen drie maanden geleden. En de Heere had Zijn trouwe dienstmaagd tot Zich genomen in Zijn heerlijkheid, toen de oorlog in zicht kwam.

De oorlog....

Twee maanden lang was Herrnhut het middenpunt van een Pruisisch leger. Beroemde generaals werden op het kasteel te Berthelsdorf ingekwartierd. Zij spraken Zinzendorf; ze zagen zijn stichtingen. De prins van Pruisen en de hertog van Beieren sloegen de handen van verbazing in elkander; zij waren belogen geworden, zooals zij verklaarden, door gemeene pamfletten, en zagen thans de waarheid van Herrnhut.

Zij bewezen aan den graaf allen eerbied, en waakten voor de belangen der Broedergemeente. In alle dorpen en steden van den omtrek werd het geroffel gehoord der werftrouwen, doch Herrnhut bleef verschoond. De marktensters der Pruisen en der Oostenrijkers ontmoetten elkander te Herrnhut; er viel geen hatelijk woord; zij lieten elkander ongemoeid.

Doch toen de wilde Pandoerenruiters kwamen, werd het anders. Zij waren wellicht beschonken; in elk geval, zij sprongen uit den band, en plunderden het Broederhuis.

„Zwijgen!” zei de graaf tot de broeders, „niet aangeven!” Den Oostenrijkschen opperbevelhebber, prins Karel van Lotharingen, scheen het echter toch ter oore te zijn gekomen. Hij zond kurassiers, om de orde in Herrnhut te

bewaren, en er had later niet één ongeregeldeheid meer plaats.

Zinzendorf schreef later aan zijn medestander, den voortreffelijken Spangenberg: „De beslommeringen, die onze broeders met de bediening der troepen hadden, waren buitengewoon; Herrnhut zelf echter bleef gespaard. De Pandoeren waren precies kinderen. Ontzaglijk veel hooge personen, bevelhebbers en vorsten, bezochten Herrnhut, en allen waren vol respect en toegenegenheid voor ons.”

Het was de hand des Heeren; Hem is niets te wonderlijk. En hij gebruikte het zwaard van Pruisen en van Oostenrijk, van vrienden en van vijanden, om Herrnhut te bewaren.

Het was echter een bange dag, toen landlieden de schrikmare brachten, dat de vijandelijke legers in den omtrek dreigend tegenover elkander stonden. De berichten werden al somberder; een veldslag scheen onvermijdelijk, en wee een dorp, een stad, in welks nabijheid de bloedige teerling rolt!

In dezen grooten nood wierpen Zinzendorf en zijn gemeente zich neder voor het aangezicht des Heeren, met verootmoediging en smeeking. En zie! Hij verhoorde genadiglijk hun gebed — het zware onweer dreef af.

In spijt van het krijgsgedruisch was Zinzendorfs parool: „Doorgaan met den arbeid!” Er mocht geen hapering, geen staking zijn. Hij zelf reisde naar den Rijn, naar Silezië, naar Zwitserland, alsof alles in den dieptsten vrede verkeerde, en de bouw van het groote, nieuwe bedehuis te Herrnhut werd onverdroten voortgezet.

Het werd, toen de oorlog een jaar had gewoed, voltooid; de graaf wijdde het huis plechtig aan den dienst van den allerhoogsten Koning, en zat er met dertien honderd broeders en zusters aan het Heilige Avondmaal aan.

Daarbuiten klonk het geroffel der trom, de stap van marcheerende regimenten en trompetgeschal. Doch hier heerschte een stille, zoete vrede. En de gemeente kon met den Psalmddichter zeggen: „Ik zal tot den Heere zeggen: Mijn Toevlucht en mijn Burg! mijn God, op welken ik vertrouw!”

L. P.

VRAGENBUS.

M. v. d. P. te R. — *Zenuwlijders* zijn dikwijls overdag moe en mat, maar zoodra zij in bed komen, beginnen hun gedachten te werken, zoodat zij niet kunnen inslapen. De eene gedachte jaagt de andere, rust is niet mogelijk. Slapen zij eindelijk in, dan begint het droomen, vaak van vreeswekkenden aard, zoodat de zieken plotseling uit den slaap opschrikken. Den volgenden morgen zijn de patiënten natuurlijk slap, het hoofd is zwaar en versuft, zij hebben geen lust op te staan. Tegen al deze symptomen is *Calcarea carbonica* in hoegere verdunning het aangewezen middel. Wij kunnen u dus aanraden, dit middel voor uw schoonzuster te laten komen; twee maal daags vijf druppels innemen.

G. S. te A. — *Schilferachtige uitslag* komt zoowel op het hoofd als op de borst, rug en armen voor. Het is een langdurige, hardnekkige kwaal, die door zwavelbaden en inwrijvingen met levertraan eenigszins kan gebeterd worden. Inwendig worden door de homoeopathen vooral *Arsenicum* en *Tellurium* aanbevolen. Het gebruik van scherpe zalven en vloeistoffen of van bijtende haarwaters voor het hoofd ontraden wij u, daar zij niet zelden het euvel verergeren. Daarentegen hebben wij van bestralingen met hoogte-zonlicht goede resultaten gezien, die evenwel ook niet altijd duurzaam zijn.

XII.

Zalig zijn de dooden, die in den Heere sterven!

Er gingen eensklaps onrustbarende geruchten rond over Zinzendorfs gezondheidstoestand. Men zag slechts bezorgde gezichten; de menschen hielden elkander onderweg staande, om te vragen, wat er nu toch eigenlijk van waar was.

Johannes Wattewille, de schoonzoon van den graaf, met diens dochter Benigna gehuwd, kon de belangstellenden inlichten.

Het was waar — de graaf was ziek geworden.

En was de dokter geweest?

Jawel, de dokter was geweest.

En wat had hij gezegd?

Niet zoo veel; hij wilde het eerst eens afzien, hij kon er nog niet zooveel van zeggen. Het was een zware kou, en de koorts deden het hem. De dokter was er niet gerust op, en had den patiënt rust aanbevolen.

Hoe was het mogelijk!

Eergister, Zaterdag den 3^{den} Mei¹⁾, hadden de Herrnhuters hun geliefden leeraar nog met vluggen tred zien wandelen door de stichtingen, om aan broeder Toeltschig, een der vijf Moravische Broeders, die van de eerste steenlegging van het vergaderlokaal te Herrnhut getuige waren geweest, met een verheugd gelaat al de wonderen te laten zien, die God hier had gewrocht.

De graaf had zoo hartelijk gelachen om Toeltschigs verbazing. De broeder had als zendeling met zijn vrouw door Nederland, Engeland, Ierland en Amerika gereisd, en was nu teruggekeerd, na een bijna dertigjarigen zwerftocht.

Des avonds was er een liefdemaal aangericht, waarbij de graaf de leiding had gehad, en dank zijn ijersterk geheugen, was hij in staat geweest aan broeder Toeltschig nog veel te verhalen van den merkwaardigen arbeid der Broedergemeente tijdens diens afwezigheid.

Het was een gelukkige avond geweest — de laatste Zaterdagavond, dien Zinzendorf hier op aarde zou beleven.

Hij telde nu zestig jaar, maar zijn kracht was nog ongebroken. Hij werkte even hard als twintig jaar geleden, en koesterde nog groote plannen voor de toekomst.

Den Zondagnamiddag had hij in de eenzaamheid doorgebracht, zooals hij reeds vele jaren placht te doen, om aan den Heere zijn plannen voor te leggen. Een broeder, die ongemerkt in zijn nabijheid was gekomen, had aan zijn oogen gezien, dat hij geschreid had. En de broeder had hem nog hooren zeggen: „Ach, kon ik U mijn gansche plan nog eenmaal voorleggen!”

In den nacht op Maandag vlood de slaap zijn oogen, maar den volgende voormiddag zat hij al weer te werken aan een manuscript.

„Ik zou het uitstellen!” zei een broeder waarschuwend, met bezorgden blik, want de koorts kwam opzetten.

De graaf schudde echter zacht het hoofd.

„Nee,” was zijn vriendelijk maar beslist antwoord, „ik heb mijn vaste taak voor den voormiddag; die taak moet af.”

En toen het werk af was, zeide hij glimlachend: „Na den arbeid is het goed rusten.”

Hij zette zich des middags nog aan den disch, doch eetlust was er niet. En hij klaagde over grooten dorst.

Het werd een moeilijke nacht. Hij sliep slechts enkele

uren, zoodat hij zich den volgende morgen zwak en afgemat gevoelde. Maar zijn geest toonde een opmerkelijke frischeheid, en was met gedachten aan zijn arbeid vervuld. Hij corrigeerde een deel der dagteksten voor het volgende jaar, liet zich de binnengekomen correspondenties voorlezen, en maakte er zijn opmerkingen bij.

In den nacht van Dinsdag op Woensdag look geen slaap zijn oogen. Hij ging zienderoogen achteruit; hooge koorts en volgden elkander snel op, en hevige hoestbuien teisterden zijn lichaam.

Dien Woensdag sprak hij weinig. De zwakte had hem overmand; telkens viel hij in een lichte sluimering. En de gemeente bereidde zich op het ergste voor.

Doch zie! des Donderdags werd weer hoop geschept — het was het laatste opflikkeren der levenslamp. Zijn geest was opgewekt; hij zag de omringenden met de innigste teederheid aan en zeide: „Ik kan niet uitdrukken, hoe lief ik u allen heb. Ik voel me zoo gelukkig. Christus bad: „Opdat zij één zijn!” — dat is het.”

Hij gedacht hen, die uit de Broedergemeente waren opgenomen in de triomfeerende Kerk.

„Het is reeds een groote schaar, die uit ons midden den troon van het Lam omringt,” zeide hij, en er vonkte een stille geestdrift in zijn oogen.

Hij greep weer naar de pen. Hij moest immers arbeiden, zoolang het dag was, en voltooide de laatste correctie van de dagteksten der Broedergemeente voor het volgende jaar.

Tegen den avond begon hij te ijlen, en in zijn koortsfantasieën verwijlde hij bij de Broedergemeenten in Silezië, waar in den vorigen herfst de oorlogsfurie zoo hevig had gewoed. De gemeente te Neusalz vooral had het zwaar te verantwoorden gehad; plunderende soldaten hadden des nachts de huizen der gemeenteleden in brand gestoken, en zij hadden niets dan het naakte leven gered.

De bittere jammerklachten dezer arme, berooide lieden hadden destijds zijn oor bereikt, maar hij had er met grooten nadruk tegen geijverd, en hen vermaand, niet te murmureeren, maar den Heere te danken, die hun leven zoo wonderbaar had bewaard, er aan toevoegende als zijn onwrikbaar richtsnoer, dat alles, wat God doet, in de eerste plaats onzen oprechten en hartelijken dank verdient.

Zoo brak de Vrijdagmorgen, de 9de Mei, aan.

De dagtekst luidde: „Die het zaad draagt, dat men zaaien zal, gaat al gaande en weenende; maar voorzeker zal hij met gejuich wederkomen, dragende zijne schooven.”

Heel in de vroege ontving Wattewille een boodschap, bij zijn schoonvader te komen, en hij ging terstond.

In een andere kamer ontmoette hij een zuster.

„Heeft vader nog iets gesproken, zuster?”

„Hij heeft gezegd, uitstekend tevreden te zijn met des Heeren weg.”

Zoo overschreed Wattewille den drempel der ziekenkamer, met een bekommerd gemoed.

„Mijn beste Johannes!” zei de graaf, „ben jij daar? Zet je eens dicht bij mijn bed! Ik ga tot den Heiland, hoor! Ik ben gereed voor de reis, en geheel eenswillend met den Heere. Ik moet met jou echter nog een beetje over onze stichtingen spreken.”

Hij sprak moeilijk, en zijn borst zwoegde. Doch in zijn oogen schitterde een teedere glans van blijmoedigheid, liefde en vrede.

Hij zag terug op zijn arbeid, en zijn hart was vervuld met dankbaarheid. De stichtingen, door hem in het leven geroepen, verkeerden, ofschoon de oorlog reeds bijna vier jaar had gewoed, in bloeienden toestand; de scholen der Broedergemeente werden geroemd; haar zendelingen brachten de boodschap des Heils tot de uithoeken der wereld, en aan het noodige voor het onderhoud had het door 's Heeren trouwe zorg nog nooit ontbroken.

Nu verlangde hij zijn drie dochters te zien. Zij kwamen. En wel honderd broeders en zusters verzamelden zich in de sterfkamer. Hij zag hen aan met een vriendelijken, verheugden blik. Spreken kon hij niet meer; die blik was zijn afscheid. En die afscheidsblik werd door de aanwezigen beantwoord door tranen van weemoed, droefheid en liefde.

¹⁾ 1760.

De stervende neigde het hoofd en sloot de oogen.

Toen stond zijn schoonzoon op en sprak de Aäronietische zegenbede over hem uit. En bij het laatste woord: vrede! gaf de Godsmen den laatsten snik.

Hij lag daar op zijn stervenssponde als een vorst, vol stille majesteit. Niemand sprak een woord. En de broeders en de zusters zagen elkander aan met schreiende harten, alsof zij elkander wilden vragen: Is hij werkelijk van ons heengegaan — onze leider, onze verzorger, onze vader?

Een week later, den 26sten Mei, had de plechtige begrafenis plaats, terwijl meer dan vierduizend personen den lijkstoet volgden.

Het was in den avond, tegen vijf uur. De kist daalde neer in den somberen kuil, doch de kuil was niet zoo somber, want de gemeente zag er op neer van de bergtoppen des geloofs — nu werd dat graf de poort tot het herwonnen Paradijs....

Er heerschte een treffende rust in de natuur. Het was lente; de avondzon overstroomde den doodenakker met haar goud, en het hoog geboomte wierp groote, stille schaduwen.

Toen hief de gemeente haar liederen aan van een zalige opstanding; en de vogelen in het groenende loover zongen mede. De bazuinen schalden, en de echo's der heuvelen antwoordden. En deze rechtvaardige zou slapen, gerust als een slaper op zijn slaapstede, totdat de dag der Opstanding zou komen, de groote Dag, wanneer alle schaduwen zullen vlieden.

Op het kerkhof van Herrnhut ligt deze held der zending begraven. En op zijn grafzerk leest men den tekst: „Ik heb u gesteld, dat gij zoudt heengaan en vrucht dragen, en dat uwe vrucht blijve.” L. P.

∴ EINDE. ∴

S. v. d. K. te B. — *Hardhoorigheid* met oorruischen is vaak het gevolg van een voorafgaande midden-oorontsteking. Daar er in uw geval altijd nog een soort etterachtige afscheiding uit het oor plaats heeft, is het proces nog niet geheel afgelopen en misschien nog verbetering te verkrijgen door geregeld innemen van *Silicea D⁶* (verw.), dat wij u raden uit een homoeopathische apotheek te betrekken en tweemaal daags een mespunt vol in te nemen. Het oor moet voor tocht en koude beschermd worden.

V. te H. — Bij aanvallen van *asthma* bewijst afwisselend gebruik van *Ipecacuanha D³* en *Arsenicum D⁴*, gepaard met heete hand- en voetbaden goede diensten. Tegen de achterblijvende hoest en catarrh met opgeven is *Antimonium sulfuratum aurantiacum D³* (verw.), tegen den wederkeer der aanvallen *Stibium arsenicosum D⁴* (verw.) aan te bevelen. Lijders aan *asthma* moeten zich warm kleeden, steeds voor warme voeten zorgen en kouvatten vermijden door harding der huid door middel van koude wasschingen en luchtbaden.

Bij stille aanvallen van *epilepsie* is *Zincum cyanatum D⁴* (verw.) aan te raden onder toezicht van den geneesheer. Dit middel staat in specifieke betrekking tot de schors der groote hersenen, waarin zich ook de zetel van de vallende ziekte schijnt te bevinden. Het middel moet in den aanvang een- of tweemaal daags genomen worden. Verminderen de aanvallen, dan moet het middel met steeds grooter wordende tusschenpoozen bv. een of twee maal per week of per maand nog geruimen tijd worden doorgenomen.

Mej. C. V. te Z. wenscht opheldering omtrent de leefwijze bij *Basedowsche ziekte*. Daar dit een soort zenuwziekte is, zijn hierop dezelfde maatregelen van toepassing, die bij zenuwlijders in aanmerking komen. Hiertoe behoort in de eerste plaats het vermijden van opwinding, gemoedsaandoening en het gebruik van koffie, thee en alcoholische dranken; voorts is een kalme, rustige leefwijze verbonden met zooveel mogelijk verblijf in de buitenlucht aan te bevelen. Verder zijn raadzaam wasschingen van borst en rug, eerst met lauwwater, daarna met koel en eindelijk met koud water, geregeld driemaal per week.

J. W. te W. — Bij *chronische rheumatiek* raden wij *inwendig*: geregeld gebruik van brandnetel-tinktuur (*Urtica urens-tinctura*) drie maal daags tien druppels in een half kopje warm water, en *uitwendig* geregelde inwrijving met *Salicylzalf* volgens het recept:

Acid. salicylici
Oleum terebinthinae
Lamolini ad 5,0
Vasellini flavi ad 50,0

Waarmede alle pijnlijke plekken en stijve gewrichten tweemaal daags flink worden ingewreven.

J. de W. te Pretoria zendt ons een Röntgen-fotografie van een *kalksteen* in de onderkaak, ontstaan door een ontsteking der speekselklieren, en wenscht te weten, of dit gezwel moet geopereerd worden. Ons antwoord daarop is, dat dit slechts dan noodig is, als bijzondere bezwaren bij 't kauwen of pijn bij beweging van de kaak optreden. Of inwendige middelen dit product eener chronische ontsteking nog kunnen wegnemen, is twijfelachtig; er is echter niets tegen, een proef te nemen. Daartoe raden wij u geregeld gebruik van *Hecla lava D⁶* (verw.) aan, dat uit een betrouwbare homoeopathische apotheek moet betrokken worden.

J. W. te Br. — Pijn in het dijbeen, die zich tot in de knie uitstrekt, is, als ontsteking van het heupgewricht niet in aanmerking komt, van neuralgischen aard. Het is een geval van *ischias* of heuplicht, veroorzaakt door langdurig staan op vochtigen bodem. Ter genezing raden wij u het afwisselend gebruik van *Aconitum* en *Rhus toxicodendron*, benevens inwrijvingen met de in het antwoord aan J. W. te W. genoemde *salicylzalf*. Helpt dit nog niet voldoende, dan moet het been geëlectriseerd worden met den faradischen borstel.

L. K. te R. — Dat *doofheid* door rooken of drinken van alcoholische dranken veroorzaakt zou worden, is onwaarschijnlijk; natuurlijk is het schadelijk voor de gezondheid in 't algemeen, zich te buiten te gaan in het genot van nicotine of alcohol. Levensregelen voor het behoud van een fijn gehoor zijn de volgende: men vermijde zooveel mogelijk sterke geluiden te hooren, eveneens aanhoudend inspannend luisteren; matige beoefening der muziek daarentegen is het beste middel om het gehoor te scherpen. Men vermijde zitten in den tocht, vooral als men bezweet is, en het bewonen van vochtige en koude vertrekken, daar deze dingen oorziekten kunnen veroorzaken, die op hun beurt wederom doofheid ten gevolge kunnen hebben.

G. Sch. te O. Bij *nerveuse dyspepsie* behoeft het dieet niet zoo streng te zijn als bij een gewonen maagcatarrh; afwisseling in den kost is noodig, een glas wijn of licht bier werkt goed. Het hoofdmiddel is *Nux vomica*; in chronische gevallen is *Condurango D²* aan te bevelen. Ook Priessnitzsche omslagen en heetwater-compressen komen in aanmerking. Wilt u over de homoeopathische geneeswijze een grooter werk dan „Homoeopathie in de Praktijk” hebben, dan moet u naar buitenlandsche werken grijpen, bv. het „Handbuch der homöopathischen Praxis” van Dr. Pahlmann, daar er in 't Nederlandsch op dit gebied een grooter werk dan H. i. d. P. niet bestaat.

